

UNIVERSITÉ DE COPENHAGUE

**CAHIERS
DE
L'INSTITUT DU MOYEN-ÂGE GREC ET LATIN**

86

Centre for the Aristotelian Tradition

Saxo Institute

2017

Does Language Acquisition Depend on Hearing a Language?

A Text Corpus

Sten Ebbesen

Medieval philosophers generally subscribed to the Aristotelian thesis that language is conventional, and so learning a particular language requires being exposed to it, and in practice this means hearing it. They did not, however, miss the opportunities offered by certain passages in their authoritative texts to discuss the merits of this claim, and several of them in such connections discussed variants of king Psammetichus' experiment (raising a pair of boys without exposing them to human speech, in order to see which language they would acquire, if any; see Herodotus, *Histories* II.2).

I have commented on the relevant medieval debates in a forthcoming article entitled 'Psammetichus's Experiment and the Scholastics. Is Language Innate?'.¹ In this place I want to publish the dossier of texts on which the article builds (plus a few more that were not available to me when I wrote it).

The first to analyze a number of the relevant texts was Izumi Sekizawa in his unpublished doctoral thesis *Le naturalisme linguistique de Boèce de Dacie : enjeux et discussions*, Université Paris 7 – Diderot, 2010 (in the following referred to as "Sekizawa 2010"). Sekizawa used texts from commentaries on Priscian, on Aristotle's *De anima*, *De animalibus* (*Historia animalium*), *Sophistici elenchi* and *Metaphysics*. I later discovered that question commentaries on *De sensu et sensato* are another rich source.

The dossier of texts presented below is fairly complete as concerns question commentaries on *De sensu* from the 13th and 14th centuries, whereas I have made no systematic search for relevant passages in other types

¹ Due to appear later in 2017 in a collective volume entitled *The Language of Thought in Late Medieval Philosophy* (Springer Verlag).

of text, such as literal commentaries on *De sensu* and commentaries on other works.¹

With a few exceptions, I have imposed my own orthography, punctuation and paragraphing on the texts. All matter printed in italics should be understood to be editorial additions.

I owe thanks to Dr Heine Hansen, the editor-in-chief of *CIMAGL*, for his meticulous proof-reading of this dossier before publication. Conjectures marked ‘Hansen’ are his.

Sigla

/184vB/	<i>hic incipit columna dextra folii 184 versi codicis</i>
\album/	<i>album secundario (inter lineas vel in mg.) inseruit scriba</i>
[album]	<i>album delendum censeo</i>
[...]	<i>aliqua omisi</i>
[[album]]	<i>album deletum habet codex</i>
<album>	<i>album, quod numquam in codice fuit, addendum censeo</i>
***	<i>lacuna a librario indicata</i>
<***>	<i>verbum vel verba excidisse censeo</i>
†album ac†	<i>verba album ac aut per se corrupta esse aut aliquid excidisse puto</i>
(?)	<i>de lectione vocis praecedentis dubitare licet</i>
pond()lem	<i>vox ita compendiose scripta ut inter pond et lem aliquid omissum esse indicetur</i>
pond(erabi)lem	<i>litterae erabi notâ compendii indicatae sunt</i>
a.c.	<i>ante correctionem</i>
add.	<i>addidit</i>
om.	<i>omisit</i>
cf.	<i>confer, conferend-us/a/um etc.</i>

¹ Work on this dossier was carried out in the framework of the project *Presentation and Reality*, directed by Prof. Christina Thomsen Thörnqvist, University of Gothenburg, and funded by the Swedish “Riksbankens Jubileumsfond”.

1. Commentaries on De anima

The *locus* for discussing whether human language is somehow inborn is *De anima* II.8.420b5–421a6:

Greek text	William of Moerbeke's revision of James of Venice's translation (Preliminary text in the electronic <i>Aristoteles Latinus</i> database)
<p>ἡ δὲ φωνὴ ψόφος τίς ἐστιν ἐμψύχου· τῶν γὰρ ἀψύχων οὐθέν φωνεῖ, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα λέγεται φωνεῖν, οἷον αὐλὸς καὶ λύρα καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἀψύχων ἀπότασιν ἔχει καὶ μέλος καὶ διάλεκτον. ἔοικε γάρ, ὅτι καὶ ἡ φωνὴ ταῦτ' ἔχει. πολλὰ δὲ τῶν ζώων οὐκ ἔχουσι φωνήν, οἷον τὰ τε ἄναιμα καὶ τῶν ἐναίμων ἰχθύες (καὶ τοῦτ' εὐλόγως, εἴπερ ἀέρος κίνησις τίς ἐστιν ὁ ψόφος), ἀλλ' οἱ λεγόμενοι φωνεῖν, οἷον <οἱ> ἐν τῷ Ἀγελῶφ, ψοφοῦσι τοῖς βραγχίοις ἢ τινι ἐτέρῳ τοιούτῳ, φωνὴ δ' ἐστὶ ζῶου ψόφος οὐ τῷ τυχόντι μορίῳ. ἀλλ' ἐπεὶ πᾶν ψοφεῖ τύπτοντός τινος καὶ τι καὶ ἐν τινι, τοῦτο δ' ἐστὶν ἀήρ, εὐλόγως ἂν φωνοίη ταῦτα μόνα ὅσα δέχεται τὸν ἀέρα. τῷ γὰρ ἤδη ἀναπνεομένῳ καταχρηῖται ἡ φύσις ἐπὶ δύο ἔργα καθάπερ τῇ γλώττῃ ἐπὶ τε τὴν γεῦσιν καὶ τὴν διάλεκτον, ὧν ἡ μὲν γεῦσις ἀναγκαῖον (διὸ καὶ πλείοσιν ὑπάρχει), ἡ δ' ἐρμηνεῖα ἔνεκα τοῦ εὔ, οὕτω καὶ τῷ πνεύματι πρὸς τε τὴν θερρότητα τὴν ἐντός ὡς ἀναγκαῖον <ὄν> (τὸ δ' αἴτιον ἐν ἐτέροις εἰρήσεται) καὶ πρὸς τὴν φωνὴν ὅπως ὑπάρχει τὸ εὔ. ὄργανον δὲ τῆ ἀναπνοῆς ὁ φάρυγξ· οὗ δ' ἔνεκα τὸ μόριον ἐστὶ τοῦτο, πνεύμων· τούτῳ γὰρ τῷ μορίῳ πλέον ἔχει τὸ θερμὸν τὰ περὶ τῶν ἄλλων. δεῖται δὲ τῆς ἀναπνοῆς καὶ ὁ περὶ τὴν καρδίαν τόπος πρῶτος. διὸ ἀναγκαῖον εἶσω ἀναπνεόμενον εἰσιέναι τὸν ἀέρα. ὥστε ἡ πληγὴ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐν τούτοις τοῖς μορίοις ψυχῆς πρὸς τὴν καλουμένην ἀρτηρίαν φωνὴ ἐστὶν (οὐ γὰρ πᾶς ζῶου ψόφος φωνή,</p>	<p>Vox autem sonus quidam est animati. Inanimatorum enim nullum uocat, set secundum similitudinem dicitur uocare, ut tybia et lira et quecunque alia inanimatorum extensionem habent et melos et locutionem; assimilantur enim, quia et uox hec habet. Multa autem animalium uocem non habent, ut que sunt sine sanguine et sanguinem habencium pisces. Et hoc rationabiliter, si quidem aeris motus sonus est. Set qui dicuntur uocare, ut qui in Acheleo, sonant branchiis aut quodam altero huiusmodi. Vox autem sonus animalis est, et non qualibet parte. Set quoniam omne sonat uerberante aliquo et ad aliquid et in aliquo, hoc autem est aer, rationabiliter utique uocabunt hec sola quecunque suscipiunt aerem. Iam enim respirato utitur natura in duo opera, sicut lingua in gustum et locutionem, quorum quidem gustus necessarium est, unde et pluribus inest, interpretatio autem est propter bene esse, sic et spiritu et ad calorem interiorem tanquam necessarium (causa autem in alteris dicta est) et ad uocem ut sit quod bene. Organum autem respirationis uocalis arteria est; cuius autem causa hec pars est, pulmo: hac enim parte plus habent calorem pedibus gradencia aliis. Indiget autem respiratione et circa cor locus primus, unde necesse est interius respirante ingredi aerem. Quare percussio respirati aeris ab anima que est in hiis partibus ad uocalem arteriam, uox est. Non enim omnis animalis sonus est uox, sicut diximus: est enim et lingua</p>

<p>καθάπερ εἶπομεν – ἔστι γὰρ καὶ τῆ γλώττῃ ψοφεῖν καὶ ὡς οἱ βήττοντες – ἀλλὰ δεῖ ἔμψυχόν τε εἶναι τὸ τύπτον καὶ μετὰ φαντασίας τινός· σημαντικὸς γὰρ δὴ τις ψόφος ἔστιν ἢ φωνή)· καὶ οὐ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος ὡσπερ ἢ βήξ, ἀλλὰ τούτῳ τύπτει τὸν ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ πρὸς αὐτήν. σημεῖον δὲ τὸ μὴ δύνασθαι φωνεῖν ἀναπνέοντα μηδ' ἐκπνέοντα, ἀλλὰ κατέχοντα· κινεῖ γὰρ τούτῳ ὁ κατέχων. φανερόν δὲ καὶ διότι οἱ ἰχθύες ἄφωνοι· οὐ γὰρ ἔχουσι φάρυγγα. τοῦτο δὲ τὸ μόριον οὐκ ἔχουσιν ὅτι οὐ δέχονται τὸν ἀέρα οὐδ' ἀναπνέουσιν. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν, ἕτερός ἐστι λόγος.</p>	<p>sonare et sicut tussientes. Set oportet animatum esse uerberans et cum ymaginatione aliqua; significatiuus enim quidam sonus est uox, et non respirati aeris sicut tussis, set isto uerberat eum qui est in arteria ad ipsam. Signum autem est non posse uocare respirantem neque exspirantem, set detinentem: mouet enim isto retinens. Manifestum autem et quia pisces sine uoce: non enim habent guttur; hanc autem partem non habent, quia non recipiunt aerem neque respirant, set qui dicunt sic, peccant. Propter quam igitur causam, altera ratio est.</p>
---	---

Anonymus Senensis
Quaestiones super librum De anima, Quaestio II.83g

This work, transmitted by ms S = Siena, Biblioteca Comunale degli Intronati L.III.2, and edited by Paola Bernardini as *Anonymi magistri artium Quaestiones super librum de anima*, Sismel: Firenze 2009, is an English product and dates from the 1250s (see Bernardini's introduction). I depend on her for the manuscript readings and reproduce her text, but with my own orthography, punctuation and paragraphing plus a couple of corrections. The *rationes principales* are found on p. 253 and the solution on p. 258 of the edition.

Quaeritur septimo, si essent duo pueri nullo idiomate instructi nec conversati inter homines, utrum unus posset affectus suos alii¹ exprimere.

1. Quod non videtur. Cum sint distincta idiomata, qua ratione exprimeret uno et alio, et ita omni vel nullo.

2. Contra. Brutum potest conceptum suum alii² exprimere; et homo igitur, cum sit multo nobilior, multo fortius poterit.

[...]

¹ alii S] alio Bernardini.

² alii S] alio Bernardini.

3. Ad ultimum quaesitum dicendum quod pueri affectus mutuos exprimerent, non esset¹ enim minus potens imaginatio in ipsis.

Ad 1. Ad obiectum dicendum quod formarent sibi novum idioma, et per illud significarent sibi mutuos affectus, sicut fuit in prima institutione vocis. Et forte illud idioma cum istis idiomatibus multum conveniret.

Anonymus Domus Petri 157 [= Guillelmus Clifford (?)]
Expositio cum quaestionibus super De anima

This commentary on *De anima* is contained in ms C = Cambridge, Peterhouse 157 (14th c., English), ff. 105r-132r. Description of the ms in R.M. Thomson, *Catalogue of Medieval Manuscripts of Latin Commentaries on Aristotle in British Libraries. Volume II: Cambridge*, Brepols: Turnhout 2013, pp. 130-132.

Like most of the texts in C, this one is anonymous, but it is preceded by a *Physics* commentary by William of Clifford, and S. Donati has given good reasons to believe that the two texts are by the same author.² If so, the commentary on *De anima* is probably to be dated no later than 1270, and perhaps ca. 1260 – William († 1306) was a master of arts by 1265, but already had some career before that.³

C 118rA <II.8.420b5> VOX AUTEM SONUS QUIDAM

Determinato de sono in communi, hic specialiter descendit ad aliquam speciem soni, quae est vox, determinando et investigando definitionem vocis \quae est “vox est percussio aeris inspirati ad vocalem arteriam ab anima”/. [...]

Sequitur ultimum circa sonum, sc. de voce. Unde circa illam partem de voce tria quaeruntur principaliter. Primum est de voce in communi.

¹ esset S] est *Bernardini*.

² S. Donati, ‘Guiglielmo di Clifford (+ 1306) e alcuni commenti anonimi ai *Libri naturales* del ms. Cambridge, Peterhouse, 157 (*De anima, De generatione et corruptione, Meteora, De somno et vigilia, De vegetabilibus*)’, *Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale* 19 (2008) 501-618.

³ See A.B. Emden, *A Biographical Register of the University of Oxford*, vol. III, Oxford 1959, p. 2163.

Secundum est de loquela vel sermone, quae est vox hominis, et <de> voce brutorum specialiter. Tertium est de tussi. [...]

C 118vB Sequitur de voce hominis. De qua tria quaeruntur. Primum est an omnis homo habeat unum idioma per naturam, sicut omnia bruta [[hu]] unius speciei habent unum modum vocandi a natura. Secundum an puer nutritus in deserto non conversatus inter homines loqueretur aliquo idiomate voluntario. Tertio de comparatione muti ad surdum.

1. Quaestio est an omnis¹ homo habeat unum idioma per naturam sicut omnia bruta unius speciei

Circa primum sic arguitur:

1.1 Dicit [[aū]] Auctor in Littera quod lingua congruit in duo opera naturae, sc. in gustum et locutionem;² sed homo gustat naturaliter ut cetera animalia; quare homo loqu[er]etur naturaliter, et sic erit loquela naturalis una et eadem apud omnes homines, cum naturale sit idem apud omnes.

1.2 Item, natura plus dedit homini quam brutis, cum homo sit dignissimum in natura. Quare cum natura dedit omnibus brutis unam vocem naturalem, per quam exprimunt suos affectus, multo fortius et homini naturaliter dedit natura unam vocem, et sic unum idioma per quod possint exprimere mutuo suos affectus.

3.1.1 Istud concedunt quidam dicentes, quod omnes homines naturaliter loquerentur linguam hebraicam vel illam qua uteba<n>tur ante dispersionem linguarum, nisi esse<n>t assuefacti³ ex conversatione inter homines diversarum linguarum.

3.1.2.1 Sed contra: Casus et voluntas sunt duo efficientia⁴ quae per oppositum dividuntur contra naturam; quae ergo fiunt aut casu aut voluntate non fiunt a natura; sed universaliter sermo hominis fit a voluntate rationali; quare nullus sermo homini erit naturalis, et sic omnes homines non habent unum idioma naturale.

¹ omnis homo habeat] *utrum hoc an omnes homines habeant praebeat C in photographia mea videri nequit.*

² Arist., *de An.* II.8.420b16-20.

³ assuefacti] *assuefacta C; assuefactio Köhler.*

⁴ efficientia] *vel efficacia C.*

3.1.2.3 Item, omnis sermocinatio hominis fit per nomina et verba vel alias partes; sed haec omnia instituta sunt ad significandum in singulis idiomatibus; nullum igitur idioma est naturale in hominibus, immo quodlibet ab institutione.

3.1.2.4 Item, natura est eadem apud omnes; quare, si lingua hebraica es<se>t naturalis, omnes homines eam intelligerent, ut patet de aliis vocibus naturalibus, ut in brutis; sed consequens est falsum.

3.2 Aestimo quod nullum est idioma naturale quo utatur homo naturaliter¹ vel possit uti, nec indiguit homo sicut brutum.

Ad 1.1 Ad primum in contrarium: quod licet lingua congruat in duo opera naturae, sc. in gustum et loquelam, non tamen sufficienter potest lingua in utrumque \de se/, sed tantum in gustum. Et huius causa est forte quod gustus perficitur per passionem linguae, unde superius probatum est sensum esse virtutem passivam, et ideo potuit lingua de se in sustinendo passionem operari gustum. Sed locutio vel loquela non perficitur per passionem, immo per actionem: loqui enim² agere est, licet gustare sit recipere et pati. Et ideo non potuit lingua de se sufficienter in locutionem sed indiguit anima tamquam principali efficiente, quae quidem anima per voluntatem operatur in homine, et ideo non est aliqua locutio naturalis in homine quantum ad actualitatem locutionis, sed voluntaria.

Ad 1.2 Ad aliud: quod natura plus dedit homini, licet non dederit ei sermonem vel idioma naturale, quam si ei dedisset. Et hoc vide sic: natura dedit homini intellectum et rationem cum omnibus aliis quae requiruntur ad vocandum, ratione quorum potuit homo formare vocem et vocem imponere, et hoc in diversis idiomatibus. Unde natura non restringit condicionem humanam [[sicut]] ad unum idioma sicut condicionem brutalem. Unde si dedisset ei unum naturale idioma, tunc restricta esset hominis condicio, et sic per consequens minus daret ei natura quam modo dat in dando ei potentiam faciendi quodcumque idioma, si hoc diligenter attendas, veritatem in multis quaestionibus quae comparisonem hominis ad bruta quaerunt limpide videbis.

¹ naturaliter] universaliter C.

² enim] *lectio incerta*.

2. Quaestio est an puer nutritus in deserto non conversatus inter homines loqueretur aliquo idiomate voluntario

Sequitur secundum circa hoc. De quo sic:

1.1 Qui non est instructus in aliquo idiomate non loquitur aliquod idioma; sed qui non est conversatus inter homines non est instructus in aliquo idiomate; ergo talis nullum loquetur idioma.

1.2 Item, qua ratione aptus natus est homo ad loquendum unum idioma, et omnia; et ideo scit unus homo, sc. conversatus inter diversorum idiomatum, plura idiomata. Igitur homo non conversatus inter aliquos omnia loqueretur idiomata aut nullum; sed constat quod non omnia, quare nullum.

2.1 Ad oppositum: Posito quod duo tales obviarent sibi et conversarentur simul, quaero an possent communicare suos affectus ad invicem aut non. Si non, igitur imperfectiores essent brutis, quod absit. Si sic, tunc loquerentur aliquod idioma ad invicem.

2.2 Item, in 4 Metaphysicae: omne quod contingit intelligere contingit per sermonem significare [[si]] nisi sit defectus a parte instrumentorum; sed constat <quod> talis homo habet intellectum et multa intelligit, tam adversa quam prospera; igitur, cum non habeat defectum a parte instrumentorum, poterit hoc exprimere, et sic ut prius.

3. Ad illud: puto quod posito tali in deserto, quod loqueretur aliquod idioma, sed tamen non credo quod aliquod idioma nunc factum vel impositum loqueretur, sed faceret sibi idioma proprium et distinctum ab aliis, licet forte a casu multa nomina communicaret cum aliis idiomatibus.

Ad 1, Et per hoc patet ad obiecta.

Ad 1.1 Nam quia non est instructus in aliquo idiomate facto, nullum illorum <lo>queretur.

Ad 1.2 Et similiter patet ad secundum: quod nec omnia facta nec aliquod loqueretur, sed imponeret nomen.

Aegidius Romanus

Quaestiones De anima, Liber II

P = Paris, BnF 16616, lat. 75v. **V** = *Expositio Egidii romani super libros de anima cum textu*, Venice 1496/97 (GW 7203; copy made available on the internet by the *Bayerische Staatsbibliothek*): 45rB-vA.

A previous edition is found in Sekizawa 2010: 345-347. Sekizawa used **P** + **P*** = Paris, BnF, lat. 16121 fol.74r, the latter of which I have not consulted, but his edition registers no differences between the readings of **P** and **P***.

Giles' commentary on *De anima* I-II was probably composed in 1276 or 1277. See S. Donati, 'Studi per una cronologia delle opere di Egidio Romano. I : Le opere prima del 1285. I commenti aristotelici', *Documenti e Studi sulla Tradizione Filosofica Medievale*, 1 (1990), 1-111, at pp. 48-53.

Utrum locutio sit homini naturalis

Dubitaret forte aliquis utrum locutio sit homini naturalis.

1. Videtur quod sic:

1.1 Quia si natura¹ utitur lingua in duo opera, in gustum et locutionem, sicut utitur aere respirato ad duo opera, ad refrigerium caloris et ad vocem, oportet quod gustare et loqui sint opera naturae; sed opera naturae sunt naturalia; oportet ergo² quod loqui sit quid naturale.

1.2 Praeterea secundum Philosophum primo Politicorum³ homini sermonem natura dedit; sed id quod datur⁴ a natura alicui, est naturale; ergo etc.

2. In contrarium est quod scribitur primo Perihermenias,⁵ ubi dicitur quod quemadmodum nec litterae omnibus eadem, sic nec eadem voces. Vult ergo ibi Philosophus quod litterae et voces sint ad placitum; loqui itaque erit⁶ ad placitum, non a natura.

¹ natura utitur – vocem] ex Arist., *de An.* II.8.420b16-20.

² ergo **V**] om. **P**.

³ Arist., *Pol.* I.2.1253a9-10.

⁴ datur a natura] a natura datur **P** a.c.; datur alicui a natura **V**.

⁵ Arist., *Int.* 1.16a5-6.

⁶ erit ad placitum] ad placitum erit **V**.

3. Dicendum quod aliquid aliquando universaliter sumptum est naturale, quod tamen secundum specialem considerationem est ad placitum, ut punire fures est de iure naturali, sed tamen punire eos¹ hoc modo vel illo, ut per suspendium vel per truncationem capitis, est ad placitum. Et quia naturalia sunt eadem² apud omnes, quae vero sunt ad placitum diversificantur, inde est quod apud omnes puniuntur fures, sed non³ apud omnes puniuntur eodem modo. Sicut ergo punire fures est de iure naturali, punire tamen eos sic vel sic est de iure positivo,⁴ sic loqui et habere sermonem est homini naturale, sed loqui hoc idioma vel illud est per artem et⁵ ad placitum. Dicuntur enim naturalia illa ad quae habemus naturalem impetum. Quilibet enim homo habet naturalem impetum ut loquatur⁶ et ut exprimat per sermonem quod mente percepit;⁷ sed quod talis expressio vel talis locutio fiat⁸ per⁹ haec verba vel per illa, hoc adinventum est per artem et ad placitum. Inde est quod omnes homines loquuntur, quia loqui est quodammodo naturale, sed non omnes loquuntur hoc idioma vel illud, quia sic vel sic loqui¹⁰ naturale non est, sed ad placitum.

Ad 1.-2. Argumenta autem pro et contra soluta sunt per iam dicta.

2. Commentaries on De sensu et sensato

The *locus* for discussing whether some language is innate is *Sens.* 1.437a3-17, and more precisely 1.437a16-17, where Aristotle seems to assume that anyone born deaf must be mute too.

¹ eos hoc modo vel illo] hoc modo vel illo eos V.

² eadem] e/a/dem P.

³ non apud omnes] apud omnes non V.

⁴ positivo] compositivo P *a.c.*

⁵ et V] vel P.

⁶ loquatur] lo/quat P.

⁷ percepit] percipit V.

⁸ fiat] fiet P *a.c.*

⁹ per haec verba vel per illa] per hoc verbum vel per illud V.

¹⁰ loqui naturale non est] *om.* P *a.c.*; loqui non est naturale V.

Arist., <i>Sens.</i> 437a3–17	William of Moerbeke's translation
<p>Αὐτῶν δὲ τούτων πρὸς μὲν τὰ ἀναγκαῖα κρεῖττων ἢ ὄψις καθ' αὐτήν, πρὸς δὲ νοῦν κατὰ συμβεβηκὸς ἢ ἀκοή.</p> <p>Διαφορὰς μὲν γὰρ πολλὰς καὶ παντοδαπὰς ἢ τῆς ὄψεως εἰσαγγέλλει δύναμις διὰ τὸ πάντα τὰ σώματα μετέχειν χρώματος, ὥστε καὶ τὰ κοινὰ διὰ ταύτης αἰσθάνεσθαι μάλιστα (λέγω δὲ κοινὰ μέγεθος, σχῆμα, κίνησιν, ἀριθμὸν), ἢ δ' ἀκοή τὰς τοῦ ψόφου διαφορὰς μόνον, ὀλίγοις δὲ καὶ τὰς τῆς φωνῆς.</p> <p>Κατὰ συμβεβηκὸς δὲ πρὸς φρόνησιν ἢ ἀκοή πλεῖστον συμβάλλεται μέρος. Ὁ γὰρ λόγος αἰτιὸς ἐστὶ τῆς μαθήσεως ἀκουστὸς ὢν, οὐ καθ' αὐτὸν ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς· ἐξ ὀνομάτων γὰρ σύγκειται, τῶν δ' ὀνομάτων ἕκαστον σύμβολόν ἐστιν. Διόπερ φρονιμώτεροι τῶν ἐκ γενετῆς ἐστερημένων εἰσὶν ἑκατέρας τῆς αἰσθήσεως οἱ τυφλοὶ τῶν ἐνεῶν καὶ κωφῶν.</p>	<p>Text taken from the Leonine edition of Aquinas' commentary (Sancti Thomae Aquinae <i>Opera omnia</i> vol. XLV.2, Roma–Paris 1985, p. 11b), but I have classicized the orthography.</p> <p>Horum autem ipsorum ad necessaria quidem melior est visus, et secundum se; ad intellectum autem et secundum accidens auditus.</p> <p>Multas quidem enim differentias et multimodas visus annuntiat potentia, quia omnia corpora colore participant. Quare et communia magis per hunc sentiuntur. Dico autem communia magnitudinem, figuram, motum numerum. Auditus vero soni tantum differentias; paucis autem et eas quae vocis.</p> <p>Secundum vero accidens ad prudentiam auditus plurimam confert partem. Sermo enim audibilis existens causa est disciplinae, non secundum se sed secundum accidens; ex nominibus enim constat, nominum vero unumquodque symbolum est. Quare sapientiores a nativitate privatorum utroque sensu sunt caeci mutis et surdis.</p>

Alexander Aphrodisiensis, *In librum De sensu commentarium*

Alexander's commentary was composed a little before or a little after A.D. 200. It was translated into Latin by William of Moerbeke about 1260.¹ The Greek text is reproduced from P. Wendland's edition in *Commentaria in Aristotelem Graeca* III.1, Berlin 1901, pp. 13.4–14.5. The text of William of Moerbeke's translation is that of an edition in preparation by Willy Vanhamel (DWMC – Leuven), but I have changed the orthography a little. The Greek text is corrupt towards the end of the extract printed below, and obviously was so also in William's Greek ms. The mss of his translation show that in some places he wrote in Greek letters what he saw in his ms, but in the extant Latin mss the result is nonsense or *fenestrae*.

¹ See Sancti Thomae Aquinae *Opera omnia* vol. XLV.2, Roma–Paris 1985, p. 94*.

Greek text	Moerbeke's translation
<p>Ἡ δὲ ἀκοὴ διαφορῶν μὲν οὐ πολλῶν ἐστὶν αἰσθητικῆ· τὰς γὰρ τῶν ψόφων διαφορὰς διαγιγνώσκει καθ' αὐτὴν μόνως, ὥστε τοῖς πλείστοις τῶν ἐχόντων αὐτὴν ὀλίγον παρέχεται τὸ χρήσιμον· τοῖς δὲ λογικοῖς καὶ λόγου αἰσθησὶν τε καὶ σύνεσιν ἔχουσιν οὐ τὰς τῶν ψόφων μόνον διαφορὰς, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς τῆς φωνῆς σημαίνει. ἐπεὶ δὲ ὁ λόγος αἴτιος τῶν μαθήσεων ἀκουστῶς ὢν (ψόφος γὰρ καὶ αὐτὸς ἢ διὰ ψόφου· κατὰ συμβεβηκὸς γὰρ ἢ ἀκοὴ τοῦ λόγου αἰσθητικῆ· οὐ γὰρ ὡς λόγου, ἀλλὰ ἐπεὶ συμβεβηκεν αὐτῷ ψόφῳ εἶναι), αἰτία ἡμῖν ἢ ἀκοὴ ἐπιστήμης τε καὶ θεωρίας γίνεται. διὰ τί δὲ γίνεται ἢ ἀκοὴ, τοῦ λόγου οὐσα ἀκουστικῆ, μαθήσεως ἡμῖν αἰτία, ἔδειξε· διὰ γὰρ τὸ τὸν λόγον ἐξ ὀνομάτων συγκεῖσθαι, τὰ δὲ ὀνόματα σύμβολά τινων εἶναι καὶ σημεία· φωναὶ γὰρ σημαντικαὶ τὰ ὀνόματα (ὀνόματα γὰρ καὶ τὰ ῥήματα λέγει νῦν), ὁ λόγος γὰρ ἐκ τούτων ἔχει τὴν σύνθεσιν. ὅτι δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἢ ἀκοὴ ἡμῖν αἰτία τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι λόγου, δῆλον ἐκ τοῦ τῶν μὴ ὁμοφώνων ἡμᾶς ἀκούειν μὲν ὁμοίως, ἀλλὰ μὴ ὡς λόγου τῶν λεγομένων συνιέναι· οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀκούειν τὸ συνιέναι, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀκούειν. εἴη δ' ἂν τὸ ἀκόλουθον τῆς λέξεως· ὁ γὰρ λόγος αἴτιος τῆς μαθήσεως, ὢν κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλ' οὐ καθ' αὐτὸν ἀκουστός· οὐ γὰρ ἢ λόγος ἀκουστός καθ' αὐτόν, ἀλλ' ἢ ψόφος.</p> <p>Ὅτι δὲ πρὸς φρόνησιν καὶ ἐπὶ πλεόν ἢ ἀκοὴ τῆς ὄψεως συντελεῖ, σημεῖον ἐτίθετο τὸ καὶ τῶν ἐστερημένων ἑκατέρας τῶν αἰσθησεων τούτων ἐκ γενετῆς τοὺς τυφλοὺς τῶν κωφῶν <καὶ ἐνεῶν> φρονιμωτέρους εἶναι, ὡς τὴν τῆς φρονήσεως αἰτίαν ἔχοντας. λέγει δὲ [ἐννεοῦς] τοὺς μὴ δυναμένους τῇ ἀκοῇ κεχρηῆσθαι κωφοῦς, <ἐνεοῦς δὲ τοὺς μὴ λαλοῦντας> μηδὲ ἀκούοντας· ἀκόλουθον γὰρ κωφοῖς τε καὶ ἐνεοῖς εἶναι.</p>	<p>Auditus autem differentias non multas tamen sentit; sonorum enim differentias discernit secundum se solas, ita ut plurimis habentium hunc parum exhibeat utilitatis. Rationalibus autem et sermonis sensum et intellectum habentibus non sonorum solum differentias, sed iam et vocis significationes. Quoniam autem sermo causa doctrinarum audibilis existens (sonus enim et ipse aut cum sono; secundum accidens enim auditus sermonis sensitivus; non enim ut sermonis, sed quoniam accidit ipsi sonum esse), causa nobis scientiae et contemplationis fit auditus. Propter quid autem fit auditus, existens sermonis auditivus, doctrinae causa nobis, ostendit: quia enim sermo ex nominibus componitur, nomina autem symbola quarundam sunt et signa; voces enim significativae sunt nomina (nomina enim et ipsa verba dicit nunc), sermo enim ex ipsis habet compositionem. Quod autem secundum accidens auditus nobis causa recipiendi sermonem, palam ex eo quod eos qui non sunt similis vocis audimus quidem similiter, sed aut tamquam sint sermones qui dicuntur. Intelligere enim in audiendo..., sed propter audire. Erit utique quod consequitur doctrine: "sermo enim causa doctrinae, existens secundum accidens, sed non secundum se audibilis." Non enim in quantum sermo audibilis secundum se, sed in quantum sonus.</p> <p>Quod autem ad prudentiam plus auditus quam sonus faciat, signum posuit in orbatis utrolibet istorum sensu a nativitate, quod caeci surdis a nativitate prudentiores sunt, tamquam habentes auditum, qui est magis causa prudentiae. Dicit autem esse non potentes auditu uti surdos ... audientes ... surdis et ... esse.</p>

εἴη δ' ἂν πρὸς μὲν τὴν ἐξ ἀρχῆς ζήτησιν καὶ αἴσθησιν τῶν ἐν θεωρίᾳ ἢ ὄψις συμβαλλομένη πλέον, πρὸς δὲ τὴν τῶν εὐρημένων μάθησιν ἢ ἀκοή.	Erit autem ad eam quae a principio inquisitionem et sensum considerabilium visus conferens magis, ad disciplinam autem inventorum auditus.
---	--

Albertus Magnus, De sensu et sensato I.2

Ed. Borgnet, *Alberti Magni Opera omnia* vol. 9, Paris, 1890, pp. 4b–5a. I have changed Borgnet's punctuation slightly.

Auditus autem non nuntiat nisi differentias strepitus et sonorum, et in paucis animalibus annuntiat differentias vocis quae cum imaginatione profertur, et ideo non nisi per accidens annuntians est ea universaliter de quibus accipitur scientia universalis de omnibus. Secundum accidens enim proficit ad sapientiam multum auditus. Hoc autem accidens est quod vox significat res. Et ideo per hoc quod sermo auditur, intentio sermonis intelligitur, et sic efficitur causa disciplinae, non secundum se, sed secundum accidens –ex eo scilicet quod constat ex nominibus notam facientibus, nominum enim quodlibet notam facit de re ex eo quod symbolum est. Symbolum autem est dupliciter, scilicet rei et loquentis. Rei autem symbolum est ab institutione, instituentes enim nomina afficiuntur aliqua rei proprietate quando instituunt. Loquentis autem symbolum est quia cum intentione et imaginatione profertur. Et ideo sermo est instrumentum quo scientia docentis transfertur in animam discipuli; propter quod etiam viva vox efficacior est ad docendum quam scriptura librorum, quia licet scriptura ostendat res et habitudines earum in scripto, tamen modum rerum per gestus et nutus /5a/ et affectum non ostendit, quae omnia loquens ostendit. Auditus etiam per accidens melior est ad prudentiam quam visus, quia non solum exprimit res per signa, sed etiam rerum habitudines ad se invicem per convenientiam ipsarum et differentiam, quod non facit visus. Ideo quando aliqui sunt caeci a nativitate, et alii surdi a nativitate, quos¹ necesse est esse mutos, quia voces non audiunt, sapientiores sunt caeci quam muti et surdi propter dictam causam. Quare² plus confert ad scientiam auditus quam visus, licet per accidens id operetur.

¹ quos *scripsi*] quod *Borgnet*.

² quare *scripsi*] quia *Borgnet*.

Thomas Aquinas, *Sententia libri De sensu et sensato*

Text reproduced from the Leonine edition (Sancti Thomae Aquinae *Opera omnia* vol. XLV.2, Roma- Paris 1985, pp. 14b-15b), but I have changed the orthography and the punctuation.

Sed auditus annuntiat nobis solas differentias sonorum, quae non inveniuntur in omnibus corporibus nec sunt expressivae multarum diversitatum quae sunt in rebus; paucis autem animalibus ostendit auditus differentias vocis. Vox enim est sonus ab ore animalis prolatus cum imaginatione quadam, ut dicitur in II De anima, et ideo vox animalis in quantum huiusmodi naturaliter significat interiorem animalis passionem, sicut latratus canum significat iram ipsorum; et sic perfectiora animalia ex vocibus invicem cognoscunt interiores passiones; quae tamen cognitio in imperfectis animalibus deest. Sic ergo auditus non cognoscit per se nisi vel differentias sonorum, utputa grave et acutum aut aliquid huiusmodi, vel differentias vocum secundum quod sunt indicativae diversarum passionum; et sic cognitio auditus non se extendit ad cognoscendum per se tot rerum differentias sicut visus.

Deinde, cum dicit “Secundum accidens vero etc.”, manifestat quod auditus per accidens melior sit ad intellectum. Et dicit quod auditus multum confert ad prudentiam (et accipitur hic prudentia pro qualibet intellectiva cognitione, non solum prout est recta ratio agibilium, ut dicitur in VI Ethicorum), sed hoc per accidens, quia sermo qui est audibilis est causa addiscendi non per se, id est secundum ipsas sonorum differentias, sed per accidens, in quantum scilicet nomina ex quibus sermo, id est locutio, componitur sunt symbola, id est signa intentionum intellectarum et per consequens rerum; et sic doctor docet discipulum in quantum per sermonem significat ei conceptionem sui intellectus. Et homo potest <plus> cognoscere addiscendo, ad quod est utilis auditus quamvis per accidens, quam de se inveniundo, ad quod praecipue est utilis visus; inde est quod inter privatos a nativitate utrolibet sensu, scilicet visu et auditu, sapientiores sunt caeci, qui carent visu, mutis et surdis, qui carent auditu. Addit autem “mutis”, quia omnis surdus a nativitate ex necessitate mutus est: non enim potest addiscere formare sermones significativos qui significant ad placitum, unde similiter se habet ad locutionem sicut ille qui numquam audivit aliquam linguam ad linguam illam; non est autem necessarium econverso quod omnis mutus sit surdus: potest enim contingere

ex aliqua causa aliquem esse mutum, puta propter impedimentum linguae.

Petrus de Alvernia, *Quaestiones super librum De sensu et sensato*

Peter probably composed his questions on *De sensu* in the 1270s, or at the latest in the 1280s. Ms **M** = Oxford, Merton College 275: 205rA–213vB (209r–217v in the most recent foliation).

An edition is found in Kevin White, *Two Studies Related to St. Thomas's Commentary on Aristoteles De sensu et sensato together with an Edition of Peter of Auvergne's Quaestiones super Parva naturalia*, unpublished doctoral dissertation, University of Ottawa, 2 vols., 1986, vol. II, pp. 29–32.

The text below is based on White's, but I have collated his edition with the ms, revised his punctuation and spelling, added paragraph numbers and introduced a few substantial changes. I have omitted some information found in White about corrections that seem to have been performed by the scribe of **M** *in scribendo*. I am not sure the corrector, **M^{corr}**, who has entered corrections in the margins was a different person from the original scribe.

Quaestio 13. Utrum surdi a nativitate sint muti

/M 206vB/ <***¹ duo quaeruntur. Primum est> utrum surdi a nativitate sint muti, secundum est utrum aliquod idioma sit nobis a natura.

De primo.

1. Quod non probatio:

1.1 Quia muti ex nativitate non sunt surdi; ergo nec surdi ex nativitate debent esse muti. Praemissa apparet quia non oportet quod si sit impedimentum in lingua, quod sit impedimentum in instrumento auditus. Quare etc.

1.2 Item. Quamvis ita sit quod locutio vel idioma sit per doctrinam, tamen primo fuit per inventionem. Licet igitur ille qui est surdus a nativitate sit mutus quantum ad idioma et linguam quae est per doctrinam, tamen non oportet quod similiter sit quantum ad idioma quod fuit per inventionem. Et /M 207ra/ hoc est quod arguitur sic: quia surdi ex

¹ *** – primum est] *lacunam statui*.

nativitate habent imaginationem et conceptus et instrumenta naturalia, quare videtur quod suos conceptus et imaginationes possunt exprimere per aliquam vocem. Igitur qui sunt surdi a nativitate non sunt muti.

2.1 Oppositum dicit Aristoteles in Littera.¹

2.2 Item, per rationem. Surdus a nativitate sic se habet ad totam locutionem humani generis sicut ille qui numquam audivit aliquam² linguam se habet ad illam. Sed ille qui numquam audivit linguam illam mutus est quantum ad illam. Quare etc.

3. Intelligendum quod surdus a nativitate est mutus quantum ad idioma et locutionem communem humano generi, et non contingit istud eo quod si sit impedimentum in instrumento auditus quod sit impedimentum in instrumento linguae, cuius tamen contrarium ponit Albertus;³ sed⁴ non est sic, sed istud contingit propter hoc quod surdus a nativitate sic se habet ad totam locutionem humani generis sicut homo qui non audivit aliquam linguam se habet ad illam. Homo enim qui non audivit linguam determinatam non didicit formationem⁵ vocis in illa; sic se habet surdus ad omnem linguam, et ideo ipse non didicit aliquam formationem vocis. Verumtamen nihil prohibet eum qui est surdus a nativitate habere imaginationem et conceptus, et eos⁶ exprimere per vocem ita quod alius intelligat eos. Quod tamen habet aliquis per inventionem illud est modicum; et ideo homo non potest invenire determinate linguam, sed confuse exprimit suum conceptum.

Ad 1.1 Ad rationem in oppositum dicendum quod verum est: non oportet quod si sit impedimentum in aure quod in lingua, sed propter hoc quod surdus a nativitate sic se habet ad omnem linguam sicut se habet aliquis ad aliquam quam numquam didicit nec audivit.⁷

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod concedendum est quod surdi a nativitate habent imaginationes et conceptus quos exprimunt. Quando ta-

¹ Arist., *Sens.* 1.437a16-17.

² aliquam] *om. White.*

³ *In Alberto et White et ego frustra quaesivimus.*

⁴ sed] hoc *add. White.*

⁵ formationem **M**^{corr} *in mg.*] formam **M.**

⁶ eos – eos *White*] eas – eas **M.**

⁷ audivit] <ergo est mutus quantum ad idioma et locutionem communem humano generi.> *add. White; vix recte.*

men dicitur quod sunt muti, hoc est intelligendum quantum ad communem hominum locutionem. Si enim aliquis inveniatur locutionem, oportet quod sit vel fiat communis per doctrinam; unde si aliquis inveniatur quod panis in hoc nomine quod est ‘panis’ instituatur¹ ad significandum panem, ante quam hoc sit commune oportet quod hoc sit per doctrinam quod iste doceat quid vocatur hoc nomine ‘panis’. Unde dico quod quantum ad linguam communem est mutus naturaliter, non² tamen quantum ad alia.

Quaestio 14. Utrum sermo sit naturalis homini

Utrum sermo sit naturalis homini.

1. Quod sic, probatio:

1.1 Quia communicatio fit hominibus per sermonem, et homo ex natura sua communicabilis est et civilis. Quare, etc.

1.2 Item. Bruta animalia habent a natura voces significantes naturaliter; ergo homo habebit a natura voces significantes naturaliter, aut aliter natura otiose egisset si non dedisset ei vocem³ ad exprimendum suos conceptus.

2. Ad oppositum. Quod inest a natura inest omnibus eiusdem speciei. Si ergo sermo sit a natura, homines communicarent⁴ in sermone uno. Hoc autem est falsum.

3. Respondeo ad hoc quod non est aliquis sermo qui insit homini a natura.

Cuius ratio est quia si sic, tunc omnes homines, aut saltem maior pars hominum, in uno sermone communicaret, quia quod est a natura fit⁵ modo simili⁶ in omnibus eiusdem speciei. Nunc autem non omnes homines nec maior pars communicat in uno sermone.

¹ instituatur *scripsi*] inveniatur **M** et *White*.

² non **M^{corr}** in *mg.*] *nescioquid* **M**.

³ vocem] virtutem **M** *a.c.*

⁴ communicarent **M^{corr}** in *mg.*] communicant **M**.

⁵ fit *White*] sit **M**.

⁶ simili] simile *White*.

Item, sonus¹ significativus est cum imaginatione significandi, secundo De anima;² est igitur significativus secundum imaginationem. Quod autem est secundum imaginationem, istud non est idem in diversis, sed oportet quod sit diversum secundum imaginationem diversam in diversis.

Et sic apparet quod lingua aliqua non inest homini a natura, sed vox est significativa ad placitum secundum Philosophum.³

Est tamen intelligendum quod licet⁴ natura non dedit homini hunc sermonem vel illum, dedit tamen aliquid nobilius sermo/207rb/ne. Verum est quod natura quibusdam animalibus dedit arma defensionis, sicut cornua et huiusmodi; homini autem non haec dedit, sed aliquid nobilius, ut intellectum et manum, quae est organum organorum, ita quod homo haec habens potest sibi facere omnia arma. Sic etiam natura dedit animalibus illis voces significativas naturaliter; homini autem non hoc⁵ dedit, sed intellectum quo potest addiscere et invenire omnem sermonem.

Ad 1.1 Ad rationem in oppositum dicendum quod verum est quod loqui est homini naturale; sed loqui sic vel sic non est homini naturale, nec a natura est quod homo sic vel sic loquatur, sed \per/ doctrinam est hoc.

Ad 1.2 Ad aliud dico quod natura non dedit homini sermonem aliquem,⁶ sed intellectum qui est aliquid nobilius quo potest omnia invenire et addiscere.

Anonymus Mertoniani 276

Quaestiones super librum De sensu et sensato

Fifteen questions on *De sensu* are found on ff. 1r-8v of ms **M** = Oxford, Merton College, 276, which is written in an English hand from the early 14th c. (See description of **M** in R.M. Thomson, *Catalogue of Medieval Manuscripts of Latin Commentaries on Aristotle in British Libraries. Volume I: Oxford*, Brepols:

¹ sonus **M**^{corr} in mg.] om. **M**.

² Arist., *de An.* II.8.420b29-33.

³ Arist., *Int.* 12.16a19-29.

⁴ licet **M**^{corr} in mg.] om. **M**.

⁵ hoc] haec *White*.

⁶ aliquem] aliquod *White*.

Turnhout 2011, pp. 328-330). It is not clear, however, whether the work is of English or continental origin. The question edited below is very similar to Peter of Auvergne's qu. 14.

Quaestio 4

Utrum aliquis sermo sit naturalis homini

/2vB/ <Q>uaeritur utrum aliquis sermo sit naturalis homini.

1. Videtur quod sic:

1.1 Nam sermo inest homini propter communicationem; sed communicatio inest homini a natura, quia per Philosophum primo Politicorum¹ homo est animal communicativum et civile.

1.2 Praeterea, voces insunt naturaliter animalibus imperfectis per quas possunt exprimere suos conceptus; sed natura magis sollicita est circa animalia perfecta quam circa animalia imperfecta; ergo natura ordinavit animalibus perfectis ut hominibus aliquem² sermonem p<ropt>er suos conceptus exprimere; ergo sermo inest homini a natura.

2. Ad oppositum. Quod inest homini ad placitum non inest homini a natura; sed sermo inest homini ad placitum; ergo etc.

3. Ad quod dicendum quod sermo inest homini natura inclinante, sed ab intellectu consummante et perficiente.

Primum patet, nam si finis sit naturalis vel inclinatio ad finem sit naturalis, illa quae ordinantur ad finem sunt a natura; sed sermo finaliter inest homini p<ropt>er communicationem, communicatio enim est finis sermonis; sed homo naturaliter habet inclinationem ad communicationem; <ergo> quodammodo est a natura. Quod autem homo naturaliter habeat inclinationem ad communicationem patet, quoniam homo naturaliter desiderat esse pars alicuius communitatis, unde dicit Philosophus primo Politicorum:³ qui fugit societatem hominum aut est peior bestia aut melior deo. Et sic patet quod sermo inest homini a natura inclinante.

¹ Arist., *Pol.* I.2.1253a2-3 + 27-29.

² aliquem sermonem p<ropt>er] per aliquem sermonem *coniecit Hansen*.

³ Arist., *Pol.* I.2.1253a27-29.

Secundum patet, sc. quod sermo insit homini ab intellectu finaliter, quoniam sermo inest homini ad placitum et ex impositione; nunc <autem> solus intellectus imponit voces rebus; si enim sermo inesset homini a natura finaliter et perfecte, omnes homines convenirent¹ in uno sermone, quod falsum est.

Ad 1.1 Ad primum argumentum dicendum quod quia communicatio inest homini a natura sive inclinatio ad communicationem, ideo homo habet naturalem inclinationem ad sermonem, sermo ergo est a natura inclinante.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod natura non dedit homini sermonem, sed aliquid melius, ut animam intellectivam, per quam potest habere sermonem ad placitum.

Anonymus Parisini 16160

Quaestiones super librum De sensu et sensato

The questions are found in ms **P** = Paris, BnF, lat. 16160 on ff. 109r-118v. The ms is from the late 13th or early 14th century, and the text is scarcely much older than the ms. A series of questions on *De memoria*, probably by the same master, has been published in *CIMAGL* 85 (2016) 162-217.

Quaestio 4

Utrum visus plus conferat ad scientiam quam auditus

/109vB/ Consequenter quaeritur utrum visus plus conferat ad scientiam quam auditus, secundo utrum surdi a nativitate sunt muti, et post utrum oculus possit videre suum fulgorem.

De primo:

1. Arguitur quod visus plus conferat ad scientiam.

¹ convenirent] *compendiose scripsit M, ita ut etiam communicarent legi possit.*

1.1 Quia quod plures nobis rerum differentias ostendit plus confert ad scientiam, quia eo quod plures res nobis ad sensum apparent, ideo de pluribus habemus scientiam; sed hoc facit visus —quod dicit Philosophus,¹ et videmus hoc² quia nobis inferiora et superiora [nobis] ostendit.

1.2 Item, <ille sensus cuius certior est cognitio, plus confert ad scientiam; sed> visus certior³ est aliis, et cognitio eius certior est, quia cognitio visiva immaterialior est quam sit cognitio auditus; modo quanto aliquis sensus immaterialius cognoscit, tanto certius cognoscit, quia tunc plus ad cognitionem intellectus accedit; quare cum sic faciat visus, ideo etc.

2.1 Oppositum dicit Philosophus,⁴ quod secundum accidens auditus plus confert.

2.2 Item, ille sensus plus confert per quem omnia possumus cognoscere; sed hoc est per auditum; quare etc. Maior patet. Minor etiam, quia per auditum cognoscimus omnem vocem significativam, sed vox significativa potest esse totius entis et omnis entis; ideo etc.

2.3 Item, hoc declaratur signo, quia caeci a nativitate sapientiores sunt surdis a nativitate. Et hoc non esse<t> nisi auditus plus conferret; quare etc.

3. Dico hic tria. \Primo quod/ sensus visus et auditus inter alios ad scientiam plus conferunt. Quod declaratur, primo quia illi sensus plus conferunt ad scientiam qui plures rerum differentias /110rA/ ostendunt; sed visus et auditus sic[ut] faciunt; quare etc. Maior patet. Minor declaratur: quantum ad visum patet, quia omnia corpora colore participant vel ex se vel aliunde, sic autem non est de sapore et qualitatibus sensibilibus nec de o[r]doratu. Item auditus plures rerum differentias ostendit, quia sonus potest esse omnium rerum significando eas per vocem; qui sonus vel vox auditu percipitur, et sic hoc est manifestum.

Secundo declaratur⁵ quod ad scientiam per inventionem plus⁶ confert visus, quia ex sensatione plurium rerum fit scientia per inventionem [plus

¹ Arist., *Sens.* 1.437a3-9.

² hoc] haec **P**, ut videtur.

³ certior] certius **P**.

⁴ Arist., *Sens.* 1.437a4-5.

⁵ declaratur] vel potius declaratio **P**.

⁶ plus] fere p(er)us **P**.

confert visus]; sed plura sentiuntur per visum, quia obiectum visus est et in corruptibilibus et incorruptibilibus sicut in caelestibus; sed [sed] sonus ibi non reperitur; et ideo plures res per visum cognoscuntur per se quam per auditum.

Tertio ostenditur quod ad scientiam per doctrinam plus confert auditus quam visus, et hoc per accidens, quia auditus percipit voces significativas; sed voces significativae repraesentant omnem rem sive generabilem et corruptibilem sive non; quare plus confert ad scientiam, quia per auditum cognoscimus vocem talem. Dico tamen quod hoc est per accidens, quod patet quia auditus per se est soni, sed quod ille sonus sit vox significativa, hoc accidit; sed non valet ad scientiam nisi in quantum est vox significativa, et cum istud accadat sono ut obiectum <est> auditus, ideo per accidens plus confert.

Sed aliquis dubitaret <an> ad scientiam per doctrinam tantum conferat visus sicut auditus, loquendo de scientia per doctrinam, quia per visum possunt videri omnia sicut audiri; quare etc.

Dico quod Isaac in Libro de elementis¹ dicit quod liber uno modo afficit, sed magister pluribus, quia liber solum inspectione litterae, sed magister gestu, exemplis, pronuntiatione, et ideo plus confert auditus.

Ad 1. Ad rationes

Ad 1.1 Ad primam dico quod verum est —ad scientiam quae est per inventionem plus confert visus, sed auditus plus confert ad scientiam per doctrinam.

Ad 1.2 Ad aliam, “Ille sensus cuius certior est <cognitio>, plus confert etc.”: verum est — quantum ad scientiam per inventionem, non aliter; et ideo procedit sua via.

Ad 2.1-3. Ad rationes in oppositum: similiter procedunt via sua.

¹ *Locum non inveni.*

Quaestio 5

Utrum surdi a nativitate sunt muti naturaliter

Consequenter quaeritur utrum surdi a nativitate sunt muti naturaliter.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia muti a nativitate non sunt surdi, ergo nec econverso surdi [non] erunt muti.

1.2 Et confirmatur, quia organum loquelae et auditus sunt distincta; ergo existente impedimento in uno non oportet quod sit impedimentum in alio; quare etc.

1.3 Item, qui[a] habet organum loquelae non impeditum et habet imaginationes et conceptiones conceptas quas potest exprimere, ille potest loqui; sed surdus a nativitate ista potest habere non impedita; ergo potest sibi conformare¹ voces ad exprimendum mentis conceptus.

1.4 Item, homo naturaliter est animal politicum et civile (primo Politicorum);² ergo naturaliter debet habere idioma determinatum. Et ideo dato quod idioma non audierit, idioma habebit, saltem naturale.³

2. Oppositum vult Alexander et Philosophus.⁴

3. Dico quod surdi a nativitate sunt muti⁵ naturaliter. Sed [ad] intelligendum /110rB/ quod quidam⁶ dicunt quod hoc est quia organum loquelae et auditus sunt coniuncta, et ideo facto impedimento in uno fiet in altero; sed hoc est falsum, cum similiter quicumque esset mutus etiam esset surdus, quod falsum est. Et ideo dico aliter, quia sicut se habet ignarus <alicuius idiomatis> respectu illius⁷ idiomatis, sic se habet ignarus cuiuslibet idiomatis respectu cuiuslibet idiomatis; sed ignarus alicuius⁸ idio-

¹ conformare] confirmare P.

² Arist., *Pol.* I.2.1253a7-8.

³ naturale] *lectio incerta* P.

⁴ Alexander Aphrodisiensis, *Sens.* 14.3: “ἀκόλουθον γὰρ κωφοῖς τε καὶ ἐνεοῖς εἶναι”; *quae tamen verba in codicibus translationis Guillelmi desunt.* Arist., *Sens.* 1.437a16-17.

⁵ muti] surdi P.

⁶ quidam] quidem P.

⁷ illius] alicuius P.

⁸ alicuius] respectu cuius P.

matris non potest formare voces in illo, ergo similiter ignarus cuiuslibet idiomatis non poterit formare voces ibi; sed sic est de muti<s> a natura; quare etc.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 “Muti etc.”: non est simile propter hoc quia muti sunt muti quia organum loquelae habet impedimentum, sed hoc non impedit organum auditus, sed cum deficit auditus vocis non potest formari vox significativa, quare deficit vox significativa.

Ad 1.2 Ad aliam. “Facto impedimento”: verum est —sed cum impeditur auditus, ideo¹ deficiunt voces significativae quae debent exprimi; quare etc.

Ad 1.3 Ad aliam. “Qui habet conceptus etc.”: verum est —si habeat conceptus determinatos respectu cuiuslibet idiomatis, sed si sic non sit, sicut est in surdis simpliciter, non formabit voces alicuius idiomatis. Sed tu dices: “Habet determinatum conceptum, et ideo poterit formare vocem illius conceptus”; verum est quod vocem poterit formare si non habeat linguam impeditam, sed quod sit alicuius idiomatis non est verum.

Ad 1.4 Ad aliam. “Homo est animal politicum etc.”, dico: verum est. Et cum dicitur quod animal politicum habet vocem, verum est —sed hoc non est naturaliter sic quod vox significativa sit naturaliter, immo ad placitum; et ideo homo non habebit idioma naturale, sicut hebraicum, quia non est talis vox significativa naturaliter.

<Radulphus Brito>, *Quaestiones super librum De sensu et sensato*

The questions on *De sensu* are transmitted by **F** = ms Firenze, BNC, E.I.252: 207rA-214vA.

The text is anonymous in the Florence ms, but circumstantial evidence points to Radulphus’ authorship. A date in the 1290s or very early 1300s is indicated by what is known about Brito’s career. Cf. S. Ebbesen, ‘Radulphus Brito on Memory and Dreams. An edition’, *CIMAGL* 85 (2016) 11-86.

¹ ideo] *vel fortasse iam P.*

Quaestio 8

Utrum surdi a nativitate sint muti

/208vA/ Consequenter quaeritur, quia Philosophus dicit¹ quod sapientiores sunt caeci a nativitate surdis et mutis, Albertus² dicit quod bene dicit “surdis et mutis”, quia, sicut dicit, surdi a nativitate sunt muti; ideo quaeritur utrum hoc sit verum.

1. Arguitur quod non.

1.1 Quia sicut se habet mutus ad surdum, ita e converso; sed mutus a nativitate non est surdus; ideo etc.

1.2 Item, quodcumque³ aliquae operationes aliquarum potentiarum sunt distinctae, privata operatione[s] unius non oportet operationem alterius privari; sed loquela et auditio sunt operationes distinctae, quia una fit per aurem et alia per linguam, lingua enim congruit in duo opera: in gustum propter esse, in loquelam propter bene esse, ut dicitur 2° De anima.⁴

1.3 Item, quicumque potest habere principia sufficientia loquela et loquelam; surdus a nativitate est huiusmodi, quia potest habere palatum, linguam, guttur et vocalem ar<te>riam et aerem respiratum⁵ et pulmonem et imaginationem significandi ad alterum;⁶ ideo etc.

2. In oppositum est Alexander⁷ et Albertus, ut dictum est.

3. Dicendum quod surdi a nativitate sunt muti, quia mutus dicitur esse ille qui non potest aliquem sermonem significativum exprimere alteri ad placitum; sed surdus a nativitate est huiusmodi; ideo etc. Maior patet, quia nos dicimus animalia bruta esse muta⁸ quia non possunt exprimere aliquem sermonem significativum ad placitum. Minor patet, quia sermo

¹ Arist., *Sens.* 1.437a15-17.

² Albertus Magnus, *Sens.* I.ii, Borgnet 9: 5A.

³ quodcumque] quantumcumque F.

⁴ Arist., *de An.* II.8.420b16-20.

⁵ respiratum] cespicatum F.

⁶ alterum] alteri F.

⁷ Alexander Aphrodisiensis, *Sens* 14.3: “ἀκόλουθον γὰρ κωφοῖς τε καὶ ἐνεοῖς εἶναι”; *sed in codicibus translationis Guillelmi ista verba desunt.*

⁸ muta] nata F.

est significativus ad placitum ex communi consensu plurium ad invicem consent<ient>ium; modo surdus a nativitate non potest communicare cum aliis in tali concordia et consensu; ideo non potest vocem significativam ad placitum alteri exprimere neque per consequens loqui,¹ quia a quocumque removetur definitio loquelae et loquela.

Item, sicut se habet aliquis unius² idiomatis ad alium diversi idiomatis, ita se habet surdus a nativitate ad omnia³ idiomata; sed aliquis de uno idiomate non profert⁴ vocem significativam in alio idiomate diverso quod⁵ numquam audivit, nisi per accidens, si idioma suum conveniat cum illo idiomate in aliquo, et per consequens est mutus in illo idiomate; ergo surdus a nativitate sic[ut] se habebit ad omnia idiomata quod erit mutus in omni idiomate. Maior patet, /208vB/ quia sicut pars ad partem est, 2° De anima.⁶

Sed videtur quod surdus a nativitate non sit mutus, quia idem est de ipso sicut de puero posito in fovea qui numquam audivit homines loqui; talis puer videtur posse loqui aliquod idioma.

Aliqui dicunt quod loquetur⁷ hebraicum, quia ipsi dicunt quod hebraicum est idioma maternum et alia idiomata sunt acquisita, et naturaliter inclinamur ad hebraicum. Et sicut est de illo ita est de surdo.

Sed hoc est falsum, quia sicut alia idiomata sunt sermo significativus, ita et hebraicum; non enim significat naturaliter sed ad placitum; modo nullus⁸ solitarius imponit vocem ad significandum ut ipsam impositam proferat⁹ per se, quia hoc est ex concordia plurium, ut dictum est; ideo nullum idioma determinate loqueretur. Sed verum est quod proferret aliquas voces per quas exprimeret suae mentis conceptus vel affectus, sed non in aliquo determinato idiomate, sed ex <hoc> non dicitur aliquis loquens; ideo etc.

¹ loqui] *fere* leo **F**.

² unius] *diversi* **F**.

³ omnia] *a(li)a* **F**.

⁴ profert] *p(a)rtiū* **F**.

⁵ quod] *quia* **F**. *check*

⁶ Arist., *de An.* II.1.423b23-25.

⁷ loquetur] *vel* loquatur **F**.

⁸ nullus] *nisi* **F**.

⁹ proferat] *p(er)ci(at)* **F**.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 Ad primam dico quod maior falsa est, quia loquela sermonem significativum praesupponit, ut dictum est, et per consequens loquela praesupponit in aliquo ipsum¹ esse vel fuisse audientem.

Ad 1.2 Ad aliam. “Quandocumque etc.” Verum est, si non habeant ordinem; modo locutio et auditio habent ordinem ad invicem, quia loquela praesupponit auditionem.

Ad 1.3 Ad aliam, “Quicumque etc”. Illa ratio bene probat quod habeat aliquas voces per quas exprimit suae mentis conceptus, sed hoc non est ibi in aliquo determinato idiomate; hoc autem non est loqui.

Anonymus Vaticani 3061

Quaestiones super librum De sensu et sensato

The questions on the *Parva naturalia* found in V = B. Ap. Vat., lat. 3061 exhibit many similarities to Radulphus Brito’s, and were probably produced not much later than his, i.e. not much later than 1300.

The text of the Vatican ms is horribly corrupt. I have repeatedly had to resort to some rather heavy-handed conjectural emendation, but even so I have not managed to make sense of everything. However, the main lines of the argumentation are discernible.

Further extracts from the same collection of questions are to be published in another contribution of mine to *CIMAGL* 86 (2017), entitled ‘Anonymus Vaticani 3061 and Anonymus Vaticani 2170 on Aristotle’s *Parva Naturalia*. An Edition of Selected Questions’.

Quaestio 7

Utrum surdus sit naturaliter mutus

/146vA/ Consequenter quaeritur utrum surdus sit naturaliter mutus.

I. Arguitur quod non.

¹ ipsum esse] impresse F, *ut videtur*.

1.1 Quia qui habet organa loquendi <ali>quo modo conveniente¹ non est mutus naturaliter; sed surdus habet organa loquendi; ideo etc. Maior patet, quia ex quo habet organa loquendi non videtur esse mutus propter aliquid †consequens†.² Minor patet, quia surdus habet linguam, palatum et vocalem arteriam³; illa requiruntur ad loquelam, ut habetur 2. De anima.⁴

1.2 Item, non⁵ omnis mutus <est> surdus, ut⁶ videtur; ergo neque surdus erit mutus. Antecedens patet, †quia omnis surdus est mutus et non e converso autem conceditur quod sic omnis surdus est mutus et e converso.†

1.3 Item, illae operationes quae non habent inter se ordinem naturalem, una illarum potest esse sine alia; sed audire et loqui sunt operationes tales; ergo aliquis <potest esse> non audiens sed tamen non erit mutus. Maior patet, quoniam auditus fit per †intellectum existentem in aure [percon] percⁱconitionem† et per aerem⁷ complantatum, ut patet secundo De anima; sed loquela fit per alia, sicut per palatum et linguam et similia; illae autem operationes quae habent diversa organa inter se non habent ordinem essentialem.

2. Oppositum. Alexander, Albertus hic, et Aristoteles innuit hic in Littera.⁸ [considerandum]

3. Considerandum quis surdus et mutus naturaliter. Videtur enim surdus naturaliter qui non apprehendit voces significativas a<d> placitum vel etiam naturaliter, nec vocum distinctionem; talis dicitur mutus naturaliter.

Tunc dico ad quaestionem quod surdus est mutus naturaliter, quoniam ille est mutus naturaliter qui non potest exprimere sermones significa-

¹ conveniente] *fere* concente V.

² consequens] *an* accidens *scribendum?* deficiens *coniecit* Hansen.

³ arteriam] alteram V.

⁴ Cf. Arist., *de An.* II.8.420b27-29.

⁵ non omnis mutus <est> surdus] mutus non surdus omnino V.

⁶ ut videtur] et videtur *vel* et unde V.

⁷ aerem complantatum *scripsi coll. Petri de Flandria(?), Quaest. Sens., qu. 7]* acm (*cum lineola supra m*) complantem V.

⁸ Alexander Aphrodisiensis, *Sens* 14.3: “ἀκόλουθον γὰρ κωφοῖς τε καὶ ἐνεοῖς εἶναι”; *in codicibus vero versionis Guillelmi ista verba desunt.* Albertus Magnus, *Sens.* I.II, Bognet 9: 5A. Arist., *Sens.* 1.437a16-17.

tivos sive voces significativas nec ipsas cognoscit nec distinguit,¹ hoc est² quod /V 146vB/ per mutum intelligimus; sed³ surdus est huiusmodi. <Est enim> aliquis surdus a natura qui non s<c>it exprimere sermones significativos nec ipsos [n] cognoscit nec <con>cupit⁴ nec ipsos⁵ distinguit; quia licet res posset concipere, tamen istud non sufficit ad hoc quod exprimat voces significativas mere⁶ ad placitum, oportet enim quod †exprimat⁷ † res quae dicuntur per sermones significari et voces et differentia<s> vocum significatarum, aliter enim non posset cognoscere⁸ voces; talis autem est surdus. Licet enim concipiat res, tamen voces non concipit nec cogitat, cum dicat Philosophus primo Posteriorum⁹ quod sensu deficiente¹⁰ necesse est scientiam deficere¹¹ secundum illum sensum. Et ideo, sicut naturaliter non cognoscit caecus colorem nec colorum distinctione<m>, sic nec surdus cognoscit voces nec vocum distinctionem; ergo omnis surdus naturaliter est mutus.

Item, ille qui est surdus se[d] habet ad omne¹² idioma determinatum <et> ad omnes voces significativas ad placitum¹³ sicut aliquis qui num<quam> audi<vi>t gallicum <ad gallicum>, †quia numquam est idioma proprie eadem†; sed qui non audivit idioma gallicum nescit ipsum exprimere ex certa scientia et cognitione; ideo surdus naturaliter est mutus.

Ad I. Tunc ad rationes.

Ad I.1 Ad primam. Cum dicitur “Ille qui habet organa etc.”, dico quod non sufficit habere organa, sed oportet quod voces cognoscat <et> dis-

¹ distinguit] dicit V.

² est] esse V.

³ sed] si V.

⁴ concipit *Hansen*] cupit V.

⁵ ipsos] ipsas V.

⁶ mere ad placitum] m(oe ad plenum V.

⁷ exprimat res quae dicuntur per sermones significativos] *fort.* cognoscat res quae debent per sermones significari *scribendum*.

⁸ cognoscere voces] copulare voc₃ V.

⁹ Arist., *APo.* I.13.81a38-39.

¹⁰ deficiente] diff(ito) V.

¹¹ deficere] *ferè* diffe(ole) V.

¹² omne] esse V.

¹³ placitum] plenum V.

tionem vocum; licet surdus habeat organa loquendi, tamen voces et distinctionem vocum ignorat.

Ad 1.2 Ad aliam. Concedo antecedens, et consequens interimo. Unde dico quod mutus quandoque [mutus] est surdus, et quandoque non. Si videmus quod aliquis est mutus defectu organi sicut per defectum linguae, non oportet¹ quod sit surdus, et talis mutus bene habet auditum. <Sed> naturaliter est surdus mutus ex quo non cognoscit voces nec ipsas distinguit nec etiam scit ipsas dearticulare.²

Ad 1.3 Ad aliam. Concedo maiorem et minorem interimo, quoniam loquela habet ordinem essentialem ad auditum, nam ad hoc quod aliquis loquatur³ oportet quod habeat auditum, quia oportet quod †cognoscat† organa audiendi et loquendi. Sed dico quod organa loquendi dependent ex auditu.

Sed tu dices: “Sicut videtur⁴ <de> organis, videmus esse de operationibus, sed <si> organa loquendi depend<er>ent ex auditu, [quia] omnis audiens vid<er>etur loqui, quod falsum est.”

Respondeo quod ad loqui idioma determinatum duo requiruntur: unum est conceptio vocum et rerum per vocem significativam, <aliud est ***> sed omnis illorum expressio †s organa† est per organa de(termina)ta. Et cum⁵ dicitur “Sicut est de organis etc.” falsum est quia propter operationes loquendi non tantum requiruntur organa loquendi sed imaginatio et conceptio rerum et vocum, et etiam illa non habe<n>tur hic ab illo qui <non> audivit; ideo etc.

Quaestio 8

Utrum si aliquis puer sit positus in nemore a principio suae nativitatis debeat loqui idioma determinatum

Consequenter quaeritur utrum si aliquis puer <sit positus> in nemore a principio suae nativitatis debeat loqui idioma determinatum.

¹ oportet] absolute V.

² dearticulare] de art()ne V.

³ loquatur] lo(r) V.

⁴ videtur] fere vidr V.

⁵ cum dicitur] contra V.

1. Et videtur¹ quod sic.

1.1 Quia ille debet loqui idioma determinatum qui habet organa loquendi quocumque loco ponitur; sed si quis in nemore positus est, est huiusmodi; ideo etc. Maior patet: <qui> habet organa loquendi videtur quod debeat loqui ubicumque ponitur; ideo etc.

1.2 Dicitur communiter quod loquetur² hebraicum, nam³ ille qui est in nemore loquetur⁴ lingua<m> materna<m>; hebraicum est idioma linguae maternae; ideo etc. Patet maior per communiter loquentes, qui dicunt quod idioma tale est idioma maternum; ergo loquetur⁵ idioma maternum hebraicum.

2. Oppositum est de intentione Philosophi, quia qui est †sur()re sic(?) surdus naturaliter†, quoniam sicut⁶ surdus rerum conceptiones per voces significativas ignorat et vocum distinctionem, sic e[s]t iste qui est positus in nemore a nativitate.

3. Ad hoc considerandum quod si aliquis ponitur in nemore a nativitate sua, non loquetur⁷ idioma determinatum, saltem per se, quoniam ille qui non habet conceptiones et distinctiones vocum nec sermone⁸ [non] utitur cum hominibus non potest loqui aliquid idioma determinatum; sed talis est qui est positus in nemore. Maior patet, quoniam ille non habet loqui qui non habet vocum distinctionem cognoscere, et etiam voces dearticulare, et hoc per usum quo⁹ communicat cum hominibus et utitur tali loquela cum hominibus; ideo <non> loquitur idioma determinatum ad¹⁰ placitum impositum. Minor patet de se, quia ille non concipit voces nec vocum distinctionem, nec utebatur eis vocibus cum aliis hominibus, cum omne¹¹ idioma determinatum sit per voces significativas ad placitum.

¹ videtur] vi(dem)us V.

² loquetur] lo()r V.

³ nam ille] in illo V.

⁴ loquetur] lo()r V.

⁵ loquetur] lo()r V.

⁶ sicut] si⁹ V.

⁷ loquetur] lo()r V.

⁸ sermone] sermo(tur) [[conuitur]] V, *ut videtur*.

⁹ quo] qui V.

¹⁰ ad placitum impositum] ut p(at)et impositum (*vel* in positus) V.

¹¹ omne] *nescioquid* V.

Sed tu quaeres duo:

a. Primum est ex quo tales habent organa vocis, utrum debeant loqui.

b. Secundo unde¹ proveniat distinctio idiomatum et multitudo.

Ad a. Ad primum dico quod habens organa [loquendo] loquendi debet loqui sermones significativos fictos alicuius idiomatis, tamen illud idioma non est determinatum per se, quia illud non habet ex usu nec communicat cum hominibus, et ideo finget sibi sermones significativos, non tamen per se erunt significativi alicuius idiomatis determinati.

Ad b. Ad secundum dicitur quod ad loquelam determinatam †duo† requiruntur sc. ***² dispositio, imaginatio, appetitus, et sic secundum diversitatem illorum causatur diversitas idiomatum ex eo quod homines habent in alio climate et in alio alias imaginationes et appetitus exprimendi voces; ideo apud diversos homines †exprimatur diversi sermones loquendo† secundum Commentatorem 2° De anima.³ Tamen etiam †autem†⁴ corporis⁵ dispositio est alia et alia, sicut in lingua /147rA/ et palato, et sic de aliis: quidam enim habent linguam multum siccam, alii vero humidam, alii latam, et ex hoc provenit alia et alia dearticulatio vocum, et ideo idiomata distinguuntur apud diversos.

Opinio autem Aristotelis fuit quod non fuit idioma primum, quia secundum ipsum mundus est aeternus, ut patet 8 Physicorum;⁶ et ideo sicut operationes, appetitus et imaginationes redeunt inferiores, sic idiomata sunt aeterna ita quod si aliquod idioma corrumpitur in uno climate generabitur in alio; ideo etc.

Ad I. Ad rationes.

Ad I.1 Ad primam. Cum dicitur <***> quod positus in silvis non loquetur⁷ idioma determinatum sed solum fictum, quia non audivit loqui nec communicat cum hominibus, et ideo non potest loqui idioma determinatum.

¹ unde] utrum V.

² ***] spat. vac. 3-5 vocum capax reliquit V.

³ Nihil ad rem in commentario Averrois invenire quivi.

⁴ autem] a' V.

⁵ corporis] cor(i)is V.

⁶ Arist., Ph. VIII.1-2.

⁷ loquetur] lo(a) V, ut videtur.

Ad 1.2 Ad aliam dico quod licet communiter¹ dicant quod loquetur² idioma maternum et primum, dico³ quod inter idiomata nullum⁴ est maternum et primum, quia inter ea non est ordo essentialis sed magis accidentalis. Et cum dicitur quod hebraicum e<s>t idioma maternum et primum, dico quod falsum est, quia nullum est idioma primum, cum mundus sit aeternus⁵ secundum Philosophum. Et ideo etc.

Anonymus Vaticani 2170

Quaestiones super librum De sensu et sensato

The author, who may be a nebulous Petrus de Flandria, seems to belong to roughly the same time as Radulphus Brito and Anonymus Vaticani 3061. There are several striking similarities between their questions about the possibility for deaf people of acquiring a language.

The questions on *De sensu* are found in ms **V** = Vaticano, BAV, Vat. lat. 2170: 117rA–131rA. The ms dates from the late 13th or early 14th c. While the questions on *De sensu* are anonymous, they are followed by a set of questions on *De morte et vita* and one on *De motu animalium* both of which carry an ascription to Peter of Flanders. Further extracts from the *De sensu* commentary are due to be published in S. Ebbesen, ‘Anonymus Vaticani 3061 and Anonymus Vaticani 2170 on Aristotle’s *Parva Naturalia*. An Edition of Selected Questions’. *CIMAGL* 86 (2017).

Quaestio 7

Utrum surdus naturaliter sit mutus

Consequenter quaeritur utrum surdus naturaliter sit mutus.

I. Arguitur quod non.

¹ communiter] cum multi **V**.

² loquetur] lo(r) **V**.

³ dico] dicit **V**.

⁴ nullum] multum **V**.

⁵ aeternus] tertius **V**.

1.1 Sicut se habet mutus ad surdum, ita econverso, ut videtur; vel quare non? Sed¹ aliquis est bene mutus qui non² est surdus, quia bene impeditur operatio linguae, non tamen auditus; ergo etc.

1.2 Item, quodcumque aliquae operationes non habent ordinem ad invicem, unum potest esse sine alio; audire et loqui sunt huiusmodi; ergo etc. Maior patet, sicut in rebus, quia illae res quae inter se non habent ordinem bene³ possunt esse separatim. Minor declaratur, quia loqui et audire, [ali]quibus privantur mutus et surdus, sunt opera distincta nec habent ordinem ad invicem, quia habent alia et alia organa, quia loqui est per linguam (secundo De anima⁴), quia lingua congruit in duo opera; audire per miringam⁵ et quasdam convolutiones positas in aure et aerem ibi complantatum,⁶ ut dicitur secundo De anima.⁷

1.3 Item, ille qui habet per quod potest vocem exprimere [vocem] non oportet quod sit mutus quocumque casu adveniente; surdus est huiusmodi; ergo etc. Maior ¶videtur esse in anima¶. Minor declaratur, quia surdus bene habet imaginationem vocalem, arteriam, linguam et pulmonem, et illa requiruntur ad vocem formandam, ut dicitur secundo De anima.⁸

2. Oppositum dicunt Alexander⁹ et Albertus.¹⁰ Unde dicit Alexander quod Philosophus sic loquitur: “mutis et surdis”, quia non omnis mutus est surdus, sed econverso.

3. Dicendum est duo. Primo solutio quaestionis, secundo difficultates quaedam iuxta hoc incidentes.

¹ sed] si V.

² non] naturaliter V.

³ bene] non V.

⁴ Arist., *de An.* II.8.420b16-18; *cf.* II.11.423b17-19.

⁵ miringam] *ex translatione Guillelmi, in qua μῆρινγξ de An.* II.8.429a15 *per miringa reddita fuerat.*

⁶ complantatum] συμφοῆ Arist. *de An.* II.8.429a13; *quod Iacobus Veneticus connaturallem vertit, quem secutus est Guillelmus; copulatum in translatione arabo-latina a Michaele Scoto confecta invenitur; vide Averr., De an.* II.83, p. 256 Crawford.

⁷ Arist., *de An.* II.8.420a9-14.

⁸ Arist., *de An.* II.8.420b13-33.

⁹ Alexander Aphrodisiensis, *Sens.* 14.3: “ἀκόλουθον γὰρ κωφοῖς τε καὶ ἐνεοῖς εἶναι”; *quae tamen verba in codicibus translationis Guillelmi desunt.*

¹⁰ Albertus Magnus, *Sens.* I.ii, Borgnet 9: 5A.

Circa quaestionem primo est intelligendum quid¹ intelligitur per mutum simpliciter, et per hoc intelligo illum qui non cognoscit sermones significativos ad placitum. Mutus enim dicitur qui aliquem sermonem significativum ad placitum cum aliis non potest loqui. Per hoc dicendum est quod surdus naturaliter est mutus. Quod declaratur dupliciter, quia ille qui non potest cognoscere sermones significativos ad placitum naturaliter est mutus; surdus naturaliter est huiusmodi; quare etc. Maior patet per definitionem muti praesuppositam, quia si aliquis profert aliquod signum ut gemitum vel huiusmodi, talis non dicitur loquens; sed qui profert aliquod idioma. Modo idioma dicitur sermo significativus communicatus alicui communicanti. Minor declaratur, quia ad hoc quod aliquis cognoscat sermones significativos ad placitum non² sufficit imaginatio et conceptus rerum, sed requiritur cognitio et conceptio illius vocis, quia aliquis non potest exprimere per hanc vocem aut per illam nisi illam praeconcepit; surdus autem hoc non concipit, quia non audit, et huiusmodi conceptio fit per audire. Licet ergo ali^{<qu>}am imaginationem et conceptionem rerum habeat, non tamen habet conceptionem vocis, /120vB/ et non solum sufficit imaginatio et conceptus rerum, sed requiritur conceptio vocis; quare etc.

Secundo hoc patet sic: ita se habet ille qui naturaliter est surdus ad omne idioma hominum sicut aliquis homo loquens se habet ad aliquod idioma quod numquam audivit; sed aliquis homo non loquitur illud idioma quod numquam audivit, saltem per se; similiter surdus non loquitur aliquod idioma, et sic erit mutus simpliciter. Maior patet, quia surdus numquam audivit aliquod idioma. Minor declaratur, ut ille non loquetur gallicum qui <numquam> audivit gallicum, saltem per se, sc. ab intentione et cognitione, sed si illud loquatur hoc est per accidens et casualiter.

Sed hic est difficultas. Dictum est quod surdus naturaliter non loquitur quia non loquitur qui non audivit. Modo ponatur quod aliquis non habeat impedimentum in organo, et ponatur in nemore, ita quod nullum hominem audierit.

a. Quaeritur ergo utrum loquatur aliquod idioma,

¹ quid] quod V.

² non sufficit] *iter.* V.

b. et quod idioma loquetur. Volunt aliqui quod loquetur hebraicum, quia est quasi maternum idioma.

c. Secundo, unde naturaliter distinguantur idiomata.

Ad a. Ad primum dicendum quod non loquetur aliquod idioma determinatum nec †coniunctum† quia aliquas voces non audivit, et sine hoc non potest loqui aliquod determinatum idioma, unde sic loquimur tales voces significativas vel tales propter communicationem et usum huiusmodi vocum; cum ergo nullam talem communicationem habuerit, et per hoc loquimur aliquod determinatum idioma et †coniunctum†, ideo non loquetur aliquod idioma †coniunctum† nec determinatum, saltem per se, <***> sc. quod nullum tale loquetur per se.

Et posset aliquis dicere “Nonne posset loqui cum habeat instrumenta quae ad loquelam requiruntur?” Forte aliquod idioma vel aliquam loquelam posset fingere propter conceptiones aliquas, sed nullum idioma determinatum loquetur.

Ad b. De secundo, utrum loquetur hebraicum, dicunt aliqui quod sic, quia est quasi lingua materna. Credo tamen istud non est verum secundum Philosophum, quia voces tales vel tales non sunt significativi huius aut illius nisi secundum placitum et voluntatem hominum, et ideo hebraicum idioma est ad placitum; modo de talibus quae sunt ad placitum nullus habet cognitionem nisi per communicationem et usum; sed talis homo per positionem non communicavit in aliquo idiomate, ideo non loquetur idioma hebraicum, sed si loquetur aliquid de idiomate hebraico, hoc erit a casu.

Ad c. De tertio, sc. unde provenit distinctio idiomatum, dicendum ut dicit Commentator secundo De anima:¹ provenit ex parte corporis et ex parte animae: <ex parte animae> ut imaginatio et appetitus, sc. quod anima imaginatur aliquid et appetit illud exprimere; a parte corporis ut pulmo, palatum, vocalis arteria, lingua. Ex hoc provenit distinctio. \A parte animae/ quia homines sub alio et alio climate existunt, sed in diversis climatibus sunt diversi motus corporum caelestium, et secundum hoc fiunt diversae imaginationes et appetitus; quare †etc.†² a parte animae provenit distinctio. Iterum ex parte corporis, quia quidam habent linguam

¹ Averroes, *De an.* II.90, p. 268.

² etc.] *an sic scribendum?*

magis humidam, quidam magis grossam, et aliter et aliter dispositam secundum diversas dispositiones quas homines contrahunt a corporibus caelestibus quia sub alio et alio climate existunt, et sic fit diversitas idiomatum per naturalia principia. Et hoc dicatur secundum Philosophum, unde secundum ipsum, sicut mundus est aeternus, ita et idiomata.

Ad 1.1 Ad primum. Cum dicitur “Mutus non est surdus, ergo etc.”, consequentia non valet. Ad probationem “Sicut se habet mutus ad surdum etc.” falsum est, immo aliquis bene est mutus licet non sit surdus, quia mutus non solum fit ex surditate sed etiam ex impedimento aliquorum organorum ut linguae et huiusmodi. Item, loquela quae est ad placitum dependet ab auditu, ut visum est, sed auditus non dependet ex loquela, et ideo non est simile.

Ad 1.2 Ad aliud. Cum dicitur “Quando aliqua operationes non sunt ordinatae, una bene est sine alia”, concedo. Et in minori “loqui et audire sunt huiusmodi”: dicendum quod loqui aliquod idioma determinatum, sc. illud quod est ad placitum per communicationem et usum, dependet ex auditu, quia non fit nisi habeatur cognitio vocis, et hoc per communicationem et usum; surdus autem hoc non habet, et ideo per se nihil loquitur de idiomate determinato, sicut caecus a nativitate non potest aliquid iudicare [aliquid] de coloribus; et ideo minor falsa est, saltem quantum est de loqui idioma determinatum. Ad probationem, cum dicitur “Habent diversa organa”, verum est —tamen quantum ad <ex>pressionem <et> quantum ad istud ultimum formale, sc. quantum ad cognitionem vocis, dependet instrumentum loquela ab auditu, et sic habent ordinem inter se.

Ad 1.3 Ad aliud. “Ille qui habet imaginationem etc.”: verum est —si cum hoc habeat cognitionem vocis, quia, ut dictum est, istud requiritur. Et in minori “surdus habet imaginationem etc.”: verum est —sed non habet cognitionem vocis, unde non potest exprimere propter defectum huius.

Anonymus Oriensis 33

Quaestiones super librum De sensu et sensato

The questions are found in ms **O** = Oxford, Oriel College, 33: 192rA–197vA, written in an English hand from the end of the 13th or beginning of the 14th

century. A series of questions on *De memoria* in the same ms, and presumably by the same author, have been edited in *CIMAGL* 85 (2016) 128-161.

Quaestio 5

Utrum surdus a nativitate sit mutus

/192vB/ Quaeritur utrum surdus a nativitate sit mutus.

1. Et videtur quod non.

1.1 Quando unum non dependet ab alio, impedito uno non impeditur alterum; sed nervi motivi linguae non dependent a nervis auditivis; ergo impedito auditu¹ non impeditur lingua sive vociferatio.

1.2 Praeterea, non omnis mutus est surdus; ergo nec econverso non omnis surdus est mutus.

1.3 Praeterea, natura non deficit in necessariis; sed communicatio necessaria est homini et naturalis, quia homo est animal civile <et communicabile>,² ut dicit Philosophus in primo Ethicorum;³ sed communicare non potest absque sermone; ergo aliquis sermo naturalis est homini, et si hoc, etsi sit surdus, non oportet ipsum esse mutum.

2. Oppositum dicit Alexander commentator,⁴ dicens quod Philosophus dicens quod caeci sunt sapientiores surdis et mutis ista coniungit quia surdus a nativitate est mutus.

3.1 Solutio quorundam cum sua refutatione

Ad istud dicunt quidam sic quod nervi ministrantes¹ auditui et motivi linguae colligationem habent <in> una radice; ideo impedito auditu impeditur loquela.

¹ auditu] audito O.

² et communicabile] *quamvis haec verba in loco Aristotelico non extant addenda mihi videntur propter minorem praemissam* "sed communicare etc." Cf. Petrus de Alvernia, *Qu. Sens.* 14: "homo ex natura sua communicabilis est et civilis"; Anon. Mertoniani 276, *Qu. Sens.* 4: "per Philosophum primo Politicorum homo est animal communicativum et civile"; Anon., *Comm. Prisc. Min.* "Innata est nobis", cod. Oxon. Bodl. Digby 55: 131vB: "per Aristotelem in secundo Politicorum homo est animal communicabile et sociale".

³ Immo Arist., *Pol.* I.2.1253a7-8 & III.6.1278b19.

⁴ Haec in Alexandri commentario frustra quaeres.

Sed istud non est verum, quia si sic, tunc surdus pro tempore mutus erit pro tempore, quod non est verum. Multi enim per aliquod impedi<men>-tum redduntur surdi, ipsis tamen potentibus loqui vel vociferari ut prius. Et propter hoc, si surdus esset mutus propter colligationem nervorum, sequeretur econverso quod mutus a nativitate esset surdus, cuius oppositum patet in pluribus.

3.2 *Solutio magistralis*

Solutio. Dicendum est quod omnis surdus a nativitate mutus est quantum ad idioma commune humani generis, non tamen oportet quod sit mutus quantum ad omne idioma.

Ratio primi est: idioma humanum institutum est per r(ationem) et ad placitum; istud idioma non innotescit nobis nisi per auditum, et ideo si aliquis fuerit surdus a nativitate, ipse habet ignorantiam discretionis in quolibet idiomate. Sic enim se habet ad omnem linguam sicut ille qui numquam audivit unam linguam se habet ad illam linguam.

Secundum patet sic: principia vocis sunt imag<inati>o et appetitus et vocalis arteria coniuncta pulmone, ut vult Philosophus in 2° De anima;² sed non obstante quod aliquis sit surdus a nativitate potest habere vocalem arteriam per quam aer respiretur et exspiretur, potest etiam habere imaginationem et appetitum aliquem eius conceptum; potest etiam habere linguam et palatum simul cum aliis instrumentis ad vociferandum requisitis, et ideo aliquam vocem sibi potest formare, et si ista vox conveniat cum aliquo idiomate, hoc erit per accidens. Istud videtur rationale, quia animalia bruta, <de> quibus minus curat natura, possunt vociferare naturaliter; ergo naturaliter et homo potest vocem facere etsi ab alio non instruat. Verumtamen licet animalibus brutis natura dedit voces consimiles, non tamen hominibus dedit naturale idioma, quia natura dedit homini intellectum et rationem per quam potest sibi formare voces ad placitum.

Ad 1. Ad rationes.

Ad 1.1 Ad primam rationem dicendum est quod nervi motivi linguae non dependent a nervis auditivis; ideo impedito auditu a nativitate non impe-

¹ ministrantes] *lectio incerta* O.

² Arist., *de An.* II.8.420b13-33.

ditur loquela nisi per accidens. Quantum enim ad hoc impeditur quod homo nec †fo()tur† nec [in] intelliget commune idioma humani generis, poterit tamen pro libito suae voluntatis¹ ad placitum formare voces repraesentativas.

Ad 1.2 Ad secundam rationem dicendum est quod sermones sunt ad placitum, et ideo unus non potest loqui ut alius nisi instruat, et ideo surdus est mutus, sed mutus a nativitate potest habere instrumenta audiendi et rationem discernendi inter sermones diversos, et ideo mutum a nativitate non oportet esse surdum.

Ad 1.3 Ad tertiam rationem dicendum est quod sicut communicatio est homini naturalis et necessaria, sic et sermo, quia finis [similiter] et ea quae sunt ad finem sunt eiusdem rationis, et sermo est propter communicationem, ad hoc enim inventi sunt sermones ut praesto fiant mutuae voluntatis indicia, unde idiomata sunt a natura intimante, sunt tamen a voluntate consummante, sicut Philosophus dicit de actibus moralibus in 2° Ethicorum,² dicit enim quod virtutes morales non insunt nobis naturaliter, sed nos sumus innati ad ipsas, et ipsae inducuntur per voluntatem et consuetudinem. Sed quia surdus a nativitate non potest apprehendere voces alterorum, et diversorum diversae possunt esse voces secundum placitum, ideo surdus a nativitate per \se ...³/ vel rariter uno idiomate aliorum participabit, unde quia voces sunt ad placitum, /193rA/ ideo non est aliquod idioma commune humani generis.

Iohannes de Janduno

Quaestiones super librum De sensu et sensato

Text based on ms **O** = Oxford, Bodleian Library, Canon Misc. 222, and **V** = *Ioannis Gandavensis philosophi acutissimi Quaestiones super Parvis Naturalibus*, ed. Albratius Apulus, Hieronymus Scotus: Venezia 1557.

¹ voluntatis] vocis **O**.

² Arist., *EN* II.1.1103a23-26.

³ ...] numquam *sensus requirere dixerim, sed aliud nescioquod codex mihi praebere videtur.*

Jandun's questions are dated 1309 in the colophon of ms Vat. lat. 6768, which I have not used.

Quaestio 7

Utrum omnis surdus a nativitate sit mutus

/O 5vB, V 4rB/ Utrum¹ omnis surdus a nativitate sit mutus.

1. Videtur quod non.

1.1 Quia sicut se habet mutus ad surdum, sic surdus ad mutum, hoc patet de se; sed non² omnis mutus est surdus ex necessitate, quia potest impediri in lingua stante auditu.

1.2 Item, cum aliquae virtutes sint distinctae,³ posito impedimento in una non oportet quod sit in alia, sicut videmus⁴ in visu et auditu; sed virtus auditiva et affativa sunt distinctae virtutes; quare etc.

1.3 Item, qui habet⁵ naturalia instrumenta requisita ad formationem vocis non est necessario mutus; sed surdus a nativitate est huiusmodi; quare etc.

2. Oppositum innuit Aristoteles in littera, et Albertus et Alexander exprimunt.

3. *Determinatio*

3.1 *Solutio quorundam cum sua refutatione*

Quidam voluerunt quod sermo est convertibilis, sc. quod omnis surdus est mutus et econverso, quia cum aliquae virtutes habent connexionem ad invicem, si sit impedimentum in una, erit et in alia; istae sunt huiusmodi; quare etc.

Sed non valet, quia sensibilibus videmus aliquos mutos qui optime audiunt, sunt autem muti propter impedimentum /O 6rA/ in lingua. Et cum arguitur quod heae virtutes habent connexionem, verum est – sed non

¹ Utrum O] QVÆRITUR. Vtrum V.

² non] om. O a.c.

³ distinctae] quia add. O.

⁴ videmus O] videtur V.

⁵ habet V] fere sumit O.

convertibilem. Vis enim affativa dependet quantum ad exercitium sui¹ actus ab auditiva aliquid, non autem econverso.

3.2 Solutio magistralis

Et ideo dico quod surdus a nativitate necessario est mutus, quia qui non potest addiscere formationem sermonis significativi ad placitum necessario est mutus illo modo. Hoc patet de se, quia scire sermonis significativi ad placitum formationem non est nisi per consuetudinem et convictum cum hominibus; sed surdus a nativitate non potest assuefieri in expressione sermonis significativi, quia hoc requirit quod audiatur huiusmodi sermo si in eius expressione debet aliquis assuefieri; et hoc est manifestum.

Item, ille qui ita² se habet ad omne idioma,³ sicut qui numquam audivit unum idioma determinatum ad illud idioma, nullum sermonem significativum potest exprimere, hoc est evidens; sed surdus a nativitate se habet ad omne idioma sicut ille qui numquam audivit unum idioma determinatum ad illud idioma; quare etc.

Et notabiliter dicitur surdus a nativitate esse mutus, quia si esset surdus a casu vel occasione quae contigisset postquam didicit loqui, tunc adhuc posset loqui de auditis.

Et est ulterius sciendum quod non intelligo surdum a nativitate esse mutum necessario quia necessario habeat impedimentum in organo formandi vocem, sc. in arteria vocali et pulmone et lingua et huiusmodi, vel in aliquo istorum, quia organa⁴ illa vociferandi non habent talem connexionem ad organum auditus quod impedito organo auditus oporteat in ipsis esse exorbitationem et defectum in sua formatione, sicut nec econverso, non oportet enim quod si quis habet linguam inepte formatam ad loquendum aut pulmonem aut huiusmodi, quod deficiat in organo auditus et virtute auditiva. Sed intelligo quod surdus est mutus quia non potest potentia propinqua formare aliquem sermonem significativum quod intelligatur quod concipit. Tamen⁵ bene⁶ videtur quod talis mutus potest

¹ sui actus] sui acūs vel acūs **O**; illo acūs vel acūs *deleto in mg.* actus *scripsit* **O**²; suum per accidens **V**.

² ita se habet **V**] comparatur **O**.

³ idioma] est *s.l.* *add.* **O**².

⁴ organa illa **O**] *inv.* **V**.

⁵ ante tamen] omnino (?) *add.* **O**² *in mg.*

⁶ bene *hoc loco* **O**] *inter mutus et potest* **V**.

habere organa vociferandi convenienter formata, ita quod si haberet auditum posset loqui.

4. *Dubitationes incidentes*

4.1.1 Ulterius solet dubitari, quia¹ dictum est quod² quia talis mutus non audivit aliquem sermonem significativum non potest aliquem /O 6rB/ exprimere, dubium est si puer nutri/V 4vA/retur in nemore ubi numquam audivisset aliquod idioma, utrum loqueretur aliquod idioma.

4.2.1 Secundo dubitatur unde talis provenit diversitas idiomatum, et quare non loquuntur³ omnes unum idioma, cum sint eiusdem speciei.

4.1.2.1 *Solutio quorundam*

Ad primum dixerunt aliqui quod loqueretur hebraicum, et quod illud idioma est naturale.

4.1.2.2 *Refutatio illius solutionis*

Sed non est verum, quia tunc omnibus hominibus conveniret et omnes loquerentur naturaliter illud, quod est⁴ falsum, et ad sensum patet.

Iterum,⁵ non est consuetudo ad aliquem sermonem nisi ex convictu hominum.

4.1.2.3 *Solutio magistralis*

Et ideo dico quod non loqueretur aliquod idioma, sed bene posset ex appetitu naturali⁶ formare voces, nulli tamen idiomati convenientes, nisi postea conversaretur cum aliis et postea instrueretur in formatione sermonis.

4.2.2.1 *Solutio quorundam*

Ad secundum dicunt aliqui quod illa diversitas non provenit ex natura specifica sed ex natura individuali, quia homines unius regionis habent aptitudinem naturalem ad alium modum loquendi quam alterius regionis,

¹ quia V] quod O.

² quod] om. O a.c.

³ loquuntur omnes] inv. V.

⁴ est falsum] inv. V.

⁵ iterum] item V; sermo add. O.

⁶ naturali] homines ex convictis add. O.

sicut illi qui habitant in regione frigida habent aptitudinem quod loquantur¹ magis tarde et gravius, qui vero in calida levius et velocius sunt nati loqui; et sic de aliis diversitatibus.

Item dicunt quod hoc potest provenire ex corporibus caelestibus, nam corpora caelestia diversas influentias faciunt in diversis regionibus et hominibus ibi existentibus, et de talibus diversis influentiis sequuntur diversitates in operibus ipsorum, et haec diversitas est in principio remoto, sicut nos videmus quod in una regione animal aliquod generatur et vivit etiam prolixius, et in alia non.

4.2.2.2 *Solutio magistralis*

Sed ad praesens videtur mihi dici posse² sufficientius quod sicut Aristoteles dicit in secundo³ Meteorum, non semper eadem loca terrae sunt habitata vel inhabitata hominibus,⁴ immo transmutantur de habitatione in <in>habitationem secundum circulationem diversarum figurarum caelestium, ita quod non est aliqua regio terrae habitabilis nunc quin⁵ quandoque prius fuerit sterilis et inepta ad habitandum et econverso,⁶ illa tamen transmutatio est propter ordinem⁷ temporis et propter alias causas ibi manifestas.

Dicam⁸ igitur, cum aliqua regio primo coepit inhabitari cum prius non habitabatur, potuit contingere quod ibi provenerunt diversi homines et propter bonitatem communicationis⁹ /O 6vA/ civilis instituerunt ibi aliquod idioma secundum concordiam communem per quod exprimerent suos conceptus, et sic in alia regione fecerunt alii, et secundum diversitatem imaginationum istorum diversificabantur idiomata instituta, quia illi qui fuerunt in una regione vocaverunt hominem hac voce ‘homo’ et alii hac voce ‘antropos’,¹⁰ sicut placuit eis, et sic de aliis.

¹ loquantur] loquuntur V.

² posse] om. O.

³ secundo Meteorum] primo Meteorum cap. 5 V.

⁴ hominibus] ab omnibus V.

⁵ quin] est add. O.

⁶ econverso] econtra V.

⁷ ordinem] originem V.

⁸ dicam] dicamus V.

⁹ communicationis] potius comitationis O.

¹⁰ antropos] anthropos V.

5. *Ad rationes*

Ad 1.1 Ad primum argumentum dico quod non est simile, quia loqui praesupponit auditum et non e converso.

Ad 1.2 Ad aliud. Verum est nisi¹ una praesupponeret aliam quantum ad actus sui exercitium;² sed sic est in istis.

Ad 1.3 Ad aliud. Verum est —nisi accidat aliud impedimentum. Sed surdus quamvis posset habere naturalia instrumenta vocandi, tamen aliud habet impedimentum vel alium defectum alicuius necessario requisiti ad sermonem significativum exprimendum.

Sed dices: “Si surdus habet naturalia organa vocis, tunc erunt frustra si numquam sermocinaretur,³ natura autem nihil facit frustra”. Verum est —in tota specie, sed in individuo bene et in paucioribus, non in maiori parte; quare etc.

6. *Altera solutio possibilis*

Et vide quod quaestio posset solvi per distinctionem quod aliquem esse mutum potest intelligi dupliciter: uno modo per privationem potentiae propinquae et immediatae ad formandum sermonem significativum, alio modo per impedimentum et orbitationem in principiis organicis vociferandi. Primo modo necesse⁴ est surdus a nativitate quod sit mutus, quia ille qui non potest acquirere consuetudinem formandi voces significativas ad⁵ placitum est mutus per privationem potentiae immediatae et propinquae ad sermocinandum.⁶ Hoc patet, quia talis potentia propinqua non inest homini naturaliter sed per consuetudinem /V 4vB/ aliquam audiendi voces et experientia;⁷ sed solum inest homini aptitudo quaedam naturalis ad acquisitionem huius consuetudinis, sicut etiam propinquum et immediatum principium operativum moralium, sc. virtus moralis, non inest homini naturaliter actu, sed solum idoneitas naturalis ad hoc, ut

¹ nisi una *scripsi*] ubi una O; ubi una non V.

² sui exercitium *scripsi*] sui exercitii O; suos exercendos V.

³ sermocinaretur] sermocionentur (!) O.

⁴ necesse est] *inv.* V.

⁵ ad placitum] ut plurimum V.

⁶ sermocinandum] sermocionandum (!) O (*item paullo infra*).

⁷ experientia *scripsi*] ex provincia O & V.

patet secundo Ethicorum.¹ Et ideo cui non inest talis consuetudo formandi voces significativas non adest sibi potentia propinqua ad sermocinandum, et sic est mutus per privationem talis potentiae. Sed minor est evidens, quae assumi potest, nam acquisitio consuetudinis requirit auditum vocum et sine ipsa perceptione vocum non ac/O 6vB/quiritur.

Secundum declaratum est satis, sc. quod non oportet surdum a nativitate esse mutum propter defectum et exorbitationem principiorum organico-vocis. Illa distinctio fuit posita in fine, quia mihi occurrit in fine quod melius esset sic solvere quaestionem.

Iohannes Felmingham(?)

Expositio in librum De sensu et sensato

An anonymously transmitted literal commentary with interspersed *dubia* found in ms Cambridge, Gonville & Caius College, 512/543: 158vB–169rA. The ms is in an English hand from between approximately 1310 and 1330. A description of the ms is found in R.M. Thomson, *Catalogue of Medieval Manuscripts of Latin Commentaries on Aristotle in British Libraries. Volume II: Cambridge*, Brepols 2013, pp. 88-92. Thomson dates the ms to the late 13th c., but it must be later, as it contains Burley's *Quaest. Int.*, which was composed in 1301. The attribution of the *De sensu* commentary to Felmingham is far from certain.

Dubium 2.3

Utrum omnes surdi a nativitate sunt muti

/159vB/ Tertium dubium est utrum omnes surdi a nativitate sunt muti.

I. Videtur quod /160rA/ non. Illa quae non dependent ad se invicem uno destructo non oportet aliud destrui; sed² organa auditus et loquela non dependent ad se invicem; ergo etc. Maior patet de se. Minor patet similiter, quia organum loquela est lingua, et organum auditus est nervus procedens a cerebro; sed ista non videntur dependere ad se invicem; ergo etc.

¹ Ethicorum] cap. 1. *add.* V.

² sed] *iter.* C a.c.

2. Ad oppositum est Philosophus.

3. Ad istud dicendum quod sic. Cuius ratio est: ille \est(?)/ mutus qui non potest loqui aliquod idioma commune; sed nullus surdus a nativitate potest loqui aliquod idioma commune, ergo quilibet talis a nativitate est mutus. Prima propositio patet ex significato huius vocabuli 'mutus'. Secunda propositio patet quia nullus homo potest loqui aliquod idioma nisi ex doctrina alterius per voces significativas; sed tales non potest surdus concipere, cum tales non audiat; ideo etc.

Si dicatur: Surdus potest doceri in scripto de vocibus significativis, ergo, ut videtur, potest scire aliquod idioma —

ad istud dicendum quod licet concipiat quid significant voces in scripto, cum tamen hoc sibi sit difficile, tamen illas non sciet proferre nisi aliquem audiret illas proferre, quia artificiale est proferre voces significativas, licet naturale sit proferre voces. Sed tale artificium non addiscitur sine auditu; ideo etc.

Ad 1. Ad rationem dico quod argumentum bene probat quod non oportet quod licet homo sit surdus quin possit vociferare, sed ex hoc non sequitur quod non sit mutus, quia mutus est ille qui non potest proferre voces significativas in certo idiomate, potest tamen proferre voces per propria sua organa.

Iohannes Buridanus

Quaestiones super librum De sensu et sensato. Qu. 3.

Uncertain date.

Text established on the basis of ms **E** = Erfurt, UB, CA 2° 357 and **L** = Georgius Lokert ed., *Quaestiones et decisiones physicales insignium virorum Alberti de Saxonia, Thimonis, Buridani*, Paris 1516.

/E 133(132)vB, L 29rA/ Tertio¹ quaeritur utrum caeci a nativitate habentes auditum debeant esse sapientiores quam surdi a nativitate habentes visum.

¹ tertio E] om. L.

1. Et¹ arguitur primo quod habentes visum, quamvis sint surdi, debent esse sapientiores.

1.1 Quia habentes visum habent sensum certius iudicantem² et plures rerum differentias nobis ostendentem, ut dicitur in prooemio *Metaphysicae*;³ tales autem debent esse magis cognoscentes et magis⁴ scientes.

1.2 Et item, in eodem prooemio dicit Aristoteles⁵ quod sensum visus non solum propter necessitatem vitae, sed⁶ etiam propter se et propter⁷ cognoscere prae ceteris sensibus magis diligimus; igitur habentes visum sine auditu debent esse magis cognoscentes et magis scientes quam habentes auditum⁸ sine visu.

1.3 Item, non possumus⁹ nobis procurare necessaria vitae nisi per cognoscere et scire; ideo illi qui¹⁰ magis sciunt et possunt sibi¹¹ procurare vitae necessaria¹² sunt magis scientes; sed constat quod habentes visum sine auditu possunt sibi¹³ procurare vitae necessaria et etiam sciunt, immo¹⁴ aliqua animalia per visum sine auditu, ut formicae et apes, valde discrete et prudenter provident¹⁵ sibi de vitae necessariis, nulla autem animalia vel etiam nulli homines carentes visu, licet habeant auditum, sciunt vel possunt sibi providere de vitae necessariis; ergo habentes visum sunt magis scientes et magis prudentes.¹⁶

¹ et L] *om.* E.

² certius iudicantem L] iudicativum certius *om.* E.

³ Arist., *Metaph.* I.1.980a27.

⁴ magis L] *om.* E.

⁵ Arist., *Metaph.* I.1.980a21-27.

⁶ sed L] *om.* E.

⁷ propter E] etiam L.

⁸ auditum sine visu L] visum sine auditu E.

⁹ possumus E] possimus L.

¹⁰ qui L] *om.* E.

¹¹ sibi procurare L] *inv.* E.

¹² necessaria] sicut illi *add.* E.

¹³ sibi E] *om.* L.

¹⁴ immo] etiam *add.* L.

¹⁵ provident L] provideant E.

¹⁶ prudentes] igitur etc. *add.* E.

1.4 Item, per experientiam videmus multos surdos qui possunt et sciunt esse boni fabri, boni¹ latomi, boni sutores, et sic de aliis² artibus, ad quas tamen non possunt pertingere³ caeci; ergo⁴ surdi sunt magis sapientes.⁵

1.5 Item,⁶ causa per se magis potest facere in effectum quam causa per accidens; sed visus quantum est \per/ se magis valet ad scientiam quam auditus, licet auditus magis valeat per accidens; hoc totum dicit Aristoteles;⁷ ergo videntes sine auditu debent esse magis scientes quam econverso.

1.6 Item, primo Posteriorum⁸ dicitur quod quibus deficit aliquis sensus, eis deficit scientia de sensibilibus per illum⁹ sensum; sed valde multo plura sunt sensibilia per visum quam per auditum, ut dicit Aristoteles,¹⁰ propter hoc quod omnia corpora colore participant; ergo¹¹ carentibus /E 134 (133)rA/ visu deficit scientia de pluribus quam¹² carentibus auditu; ideo caeci sunt minus scientes. /L 29rB/

2. Oppositum¹³ dicit Aristoteles in principio huius¹⁴ libri.¹⁵

3.1 Solutio istius quaestionis quasi¹⁶ apparet per¹⁷ experientiam.¹⁸

Multae sunt artes manuales quarum opus exerceri non¹⁹ potest sine visu, potest tamen exerceri sine auditu, sicut sunt artes fabrorum, latomorum,

¹ boni] et boni E; om. L.

² aliis artibus ad quas E] aliis ad quae L.

³ pertingere L] attingere E, fort. recte.

⁴ ergo L] igitur E.

⁵ sapientes L] scientes E.

⁶ item – econverso E] om. L.

⁷ Arist., *Sens.* 1.437a3-12.

⁸ Arist., *APo.* I.18.81a38-39.

⁹ illum E] ipsum L.

¹⁰ Arist., *Sens.* 1.437a3-7.

¹¹ ergo L] igitur E.

¹² quam] de *add.* E.

¹³ oppositum] tamen *add.* L.

¹⁴ huius E] istius L.

¹⁵ Arist., *Sens.* 1.437a15-17.

¹⁶ quasi apparet L] *inv.* E.

¹⁷ per] solutio illius apparet quasi per *add. et del.* E.

¹⁸ experientiam E] experientias L.

¹⁹ non potest L] *om.* E.

sutorum, et¹ etiam ars militaris vel navigatoria² et³ sic de pluribus aliis, et tamen⁴ artes tales non possunt addisci nisi operando, unde II Ethicorum⁵ dicitur quod fabricando fabri fimus⁶ et citharizando citharistae, et sic breviter quantum ad tales artes habentes visum sine auditu sunt meliores et sapientiores quam habentes auditum sine visu; unde non est huiusmodi operatio, quia carentes visu non possunt illas artes addiscere.

Verum est etiam quod econverso aliquae sunt artes quae sine auditu addisci non possunt, sicut sunt illae quarum opus spectat ad auditum, sicut sunt artes ioculatoriae⁷, et quantum ad tales caeci sunt⁸ sapientiores et meliores quam surdi.

Sed quantum ad scientias naturales oportet⁹ distinguere¹⁰ quantum ad principia et quantum ad conclusiones. Plurima enim principia in scientiis naturalibus capiuntur per sensum,¹¹ experientiam et memoriam, ut habetur II Posteriorum;¹² et sine dubio quantum ad talia principia habentes visum sine auditu magis sufficiunt et magis sunt scientes quam habentes¹³ auditum sine visu, quia visus ad plura sensibilia se extendit. Et quamvis talia principia possent per auditum nobis proferri vocaliter, tamen illa propter hoc non essent nobis certa, non enim sunt nobis certa quaecumque ab aliis tantum¹⁴ audimus, cum possibile sit mentiri.

Sed quantum ad conclusiones per ratiocinationem¹⁵ scibiles, ut in logica, in grammatica et in scientiis speculativis, caeci multo magis possunt¹⁶

¹ et etiam ars *scripsi*] etiam etiam ars E; ars etiam L.

² navigatoria L] navigationis E.

³ et sic de pluribus aliis E] *om.* L.

⁴ tamen E] omnes L.

⁵ Arist., *EN* II.1.1103a33-34.

⁶ fimus] *ferre* fil(us)us E; fiunt L.

⁷ ioculatoriae] ioc...ae E; iuculatoriae L.

⁸ sunt sapientiores et meliores E] essent meliores et sapientiores L.

⁹ oportet E] oporteret L.

¹⁰ distinguere L] distingui E.

¹¹ sensum] per *add.* L.

¹² Arist., *APo.* II.19.100a3-9.

¹³ habentes auditum sine visu L] econverso E.

¹⁴ tantum E.] *om.* L.

¹⁵ ratiocinationem E] ratiocinationes L.

¹⁶ possunt E] possent L.

proficere quam surdi propter hoc quod¹ de talibus conclusionibus occultis quae indigent manifestari per ratiocinationem valde modicum² est quod aliquis potest per³ se invenire sine iuvamine alterius per doctrinam, et valde multum est quod potest ab aliis recipere per doctrinam; doctrina autem fit per sermonem audibilem /E 134(133)rB/ et non sine sermone audibili, et sic surdi ad valde modicum possunt pertingere, caeci autem ad multum, et hoc intendebat Aristoteles. Unde ego⁴ vidi Britonem quendam⁵ scholarem, qui erat a nativitate caecus, et tamen valde bene et discrete disputabat de logicalibus et naturalibus. Et scio quod ipse ivit ad curiam⁶ Romanam, quia tunc ego eram ibi tempore Iohannis papae; et propter suam pulchram disputationem coram cardinalibus impetravit vitam⁷ suam super unam abbatiam.

3.2 Sed tamen hic est dubitatio, quia non solum per sermonem audibilem possumus doceri,⁸ immo etiam per scripturam⁹ visibilem. Et sicut¹⁰ voces audibiles possumus imponere ad significandum omnia scibilia, ita¹¹ etiam res visibiles ut scripturas possumus imponere ad significandum omnia scibilia.

Respondeo, et dico quod scripturae non significant scibilia nisi median-
tibus vocibus significativis; unde primo Perihermenias¹² dicitur quod litterae¹³ scriptae sunt signa vocum; et hoc apparet manifeste, quia si aliquis ignoret significationem vocum latinarum,¹⁴ ipse bene posset legere psalterium, sed omnino ignoraret quid illae litterae significant. Et sic sine

¹ quod E] quia ut L.

² modicum L] multum E.

³ per E] ex L.

⁴ ego E] *om.* L.

⁵ quendam L] *om.* E.

⁶ curiam L] terram E.

⁷ vitam suam L] *om.* E.

⁸ doceri L] *om.* E.

⁹ scripturam E] picturam L.

¹⁰ sicut L] sic E.

¹¹ ita – scibilia L] *om.* E.

¹² Arist., *Int.* 1.16a4.

¹³ litterae scriptae E] scripturae L.

¹⁴ latinarum E] *om.* L.

auditu nullus potest addiscere significationes scripturarum, sed sine visu potest addiscere¹ significationes vocum.

Et si quaeratis causam quare imposuimus voces² ad significandum immediate res vel conceptus animae et non imposuimus scripturas ad significandum res vel conceptus animae nisi mediantibus vocibus, dico quod causa fuit quia voces habemus in potestate nostra quando volumus, de die vel³ nocte, scripturas autem non sic habemus; ideo primitus imposuimus voces ad significandum omnia intelligibilia.

3.3 Ultimo debetis⁴ scire quod secundum Aristotelem⁵ quaestio solvitur in duobis verbis,⁶ sed non ita explicite sicut nunc soluta fuit. Quantum enim esset de per se, visus magis valeret ad acquisitionem /L 29vA/ scientiarum, sed quantum est de per accidens auditus magis valet⁷ modo prius dicto, sc. in quantum prius⁸ accidit quod voces audibiles imponimus ad significandum omnia et non res visibiles nisi mediantibus vocibus, sicut dictum fuit.

Ad 1. Et omnes rationes factae debent solvi reducendo eas ad conclusiones quae probatae fuerunt in quaestione, quia nihil ultra concludunt.⁹

Marsilius de Inghen

Quaestiones super librum De sensu et sensato

Marsilius' questions probably date from the early 1380s.

Mss: E = Erfurt, UB, CA 2° 334; U = Uppsala, UB, C.604.

¹ addiscere] voces scripturarum *add. et del. E.*

² voces ad significandum immediate res *scripsi]* ad significandum voces immediate res L; ad significandum res immediate E.

³ vel L] ac de E.

⁴ debetis scire E] sciendum L.

⁵ Arist., *Sens.* 1.437a3-17.

⁶ verbis L] *lectio incerta E.*

⁷ valet] primo *add. L.*

⁸ prius L] *om. E.*

⁹ concludunt] igitur etc. *add. E*

Quaestio 3

Utrum sensus auditus plus ad scientias acquirendas conferat quam sensus visus et quam aliquis aliorum sensuum exteriorum

/E 6rA, U 81vB/ Consequenter¹ quaeritur utrum sensus auditus plus² ad scientias acquirendas conferat quam sensus visus et quam aliquis aliorum sensuum exteriorum.

1. Et arguitur [...] /E 6rB/

2. In oppositum arguitur [...]

3. In ista³ quaestione erunt tres articuli. In primo respondebitur ad quaesitum. In secundo videbitur de hoc quod tangebatur in prima auctoritate allegata post obiectum, videlicet utrum⁴ caeci a nativitate habentes auditum debeant esse sapientiores surdis a nativitate habentibus visum. In⁵ tertio movebuntur quodlibeta, et deinde⁶ sol/U 82rB/ventur rationes. [...]

Quinto notandum quod dupliciter sensus facit sive confert ad⁷ doctrinam: uno modo de per se, /U 82vA/ quia de per se rerum differentias administrat et ostendit; alio modo dicitur facere ad doctrinam de per accidens, videlicet⁸ percipiendo obiectum suum una cum voluntate ostendit tales differentias sc. per institutionem ad placitum, quae institutio /E 6vA/ fit per voluntatem liberam sive per libertatem voluntatis. Unde auditus per se per istam vocem 'homo' nihil percipit nisi istam vocem 'homo' puta naturaliter vel⁹ sentiendo naturaliter, sed una cum institutione voluntaria facta circa illam vocem 'homo' haec vox 'homo' repraesentat aliud sive alia a se, et sic repraesentat illa¹⁰ alia de¹¹ per accidens et non de per se.

¹ consequenter quaeritur] quaeritur consequenter tertio E.

² plus – conferat] plus confert ad scientias acquirendas E.

³ ista E] om. U.

⁴ utrum] ubi E.

⁵ in tertio] tertio in U.

⁶ deinde solventur rationes] solventur E.

⁷ ad] scientias sive ad *add.* E.

⁸ videlicet] quia E.

⁹ vel] sive E.

¹⁰ illa alia E] alia alia U.

¹¹ de per accidens et non de per se] per accidens et non per se E.

Ex quo patet quod auditus multum confert de per accidens ad scientias acquirendas.

[.../E 7rA, U 83rB/ ...]

Quantum ad tertium,¹ in quo movenda sunt quodlibeta, sit hoc primum quodlibetum quare surdi a nativitate sunt muti.

Pro responsione ad illud² quodlibetum notandum³ quod numquam sciret⁴ aliquis loqui aliquod idioma usitatum, saltem sine miraculo, nisi notis⁵ sibi significationibus et impositionibus terminorum, quae non possunt sibi⁶ notificari naturaliter loquendo nisi per voces, et per consequens ad sciendum significationes et impositiones terminorum requiritur auditus. Ex hoc⁷ patet responsio ad quodlibetum, nam surdi a nativitate non sciunt impositiones terminorum nec significationes; etiam non possunt eis notificari /E 7rB/ nullo miraculo concurrente, et ergo manent muti. Unde surdi a nativitate non sunt simpliciter muti. Patet⁸ quia emittunt voces, /U 83vA/ sed dicuntur muti quia sunt ignari idiomatum vel idiomatis.⁹

Sed tunc dubitatur de puero non surdo a nativitate reposito in loco secreto, ad quem non fieret accessus hominum nec hominis quousque esset adultus, quale idioma talis adultus¹⁰ loqueretur.

Responderunt huic¹¹ aliqui quod loqueretur idioma hebraicum, quia dicunt quod hoc est nobis naturale.

Quae responsio est frivola et ridiculosa et omnino sine fundamento. Nam si¹² cuilibet homini inesset naturaliter idioma hebraicum,¹³ utique quilibet nostrum hoc idem idioma loqueretur dum placeret, etiam et surdi a

¹ tertium] articulum *add.* E.

² illud] *om.* E.

³ notandum] sciendum(?) E.

⁴ sciret aliquis] *inv.* E.

⁵ notis sibi] *inv.* E.

⁶ sibi] *lectio incerta* E.

⁷ hoc] quo E.

⁸ patet] *om.* E.

⁹ idiomatis] idiomatibus E.

¹⁰ adultus loqueretur] *inv.* E.

¹¹ huic E] hic U.

¹² si cuilibet] sic quilibet E.

¹³ hebraicum] tunc(?) et *add.* E.

nativitate in¹ lingua non impediti haberent hebraicum² idioma. Et ideo dicitur quod talis puer maneret mutus quousque instrueretur per alios homines in certo idiomate. Sed si sint duo ad invicem positi, sicut dictum est de uno, illi possunt inter se mutuo unum idioma³ novum instituere vel fabricare, puta⁴ per institutionem vocum.

Johannes Versor

Glosulae super librum De Sensu et sensato

The text below is taken from the printed edition **L** = *Glosulae super philosophia naturali*, Mathias Huss: Lyon 1489.

Quaestio 2, dubitatio 4

/E:IIIrA/ Dubitatur quarto quare omnes surdi a nativitate sunt muti et tamen non omnes muti a nativitate sunt surdi.

Respondetur quod causa est quia locutio non est sine idiomate, idioma autem addiscitur per auditum. Sicut ergo se habet aliquis sciens tantum unum idioma ad idiomata sibi ignota de quibus numquam audivit aliquid, ita se habet surdus a nativitate ad omne idioma. Sicut ergo sciens tantum unum idioma nesciret aliud loqui quam suum idioma, sed solum balbutiare, ita surdus a nati/E:IIIrB/vitate nihil scit loqui propter defectum auditus; et ita omnes carentes auditu necessario sunt muti, non tamen econtra: stat enim aliquem esse audientem et non loqui propter defectum alicuius principii vel organi necessario requisiti ad locutionem, puta propter defectum linguae vel corruptionem nervi motivi linguae.

¹ in lingua non impediti] in lingua non impedita U] lingua non impedita E.

² hebraicum idioma] *inv.* E.

³ idioma novum] *inv.* E.

⁴ puta per institutionem] et institutio E.

3. *Commentaries on De animalibus*

Aristoteles, Historia animalium IV.9.536a32-b5

Τὰ δὲ ζῳοτόκα καὶ τετράποδα ζῶα ἄλλο ἄλλην φωνὴν ἀφήσι, διάλεκτον δ' οὐδὲν ἔχει, ἀλλ' ἴδιον τοῦτ' ἀνθρώπου ἐστίν· ὅσα μὲν γὰρ διάλεκτον ἔχει, καὶ φωνὴν ἔχει, ὅσα δὲ φωνὴν, οὐ πάντα διάλεκτον. Ὅσοι δὲ γίνονται κωφοὶ ἐκ γενετῆς, πάντες καὶ ἐνεοὶ γίνονται· φωνὴν μὲν οὖν ἀφιάσι, διάλεκτον δ' οὐδεμίαν.

Petrus Hispanus, Quaestiones de animalibus

The questions are found in ms F= Firenze, BNC, Conv. Soppr. G.4.853, ff. 179r-191v. I have not seen the ms myself, but rely on two publications by Silvia Nagel:

(1) 'La vox come *medium* fra anima e corpo. Annotazione in margine ai commenti al *De animalibus* attribuite a Pietro Ispano' in C. Casagrande & S. Vecchio, *Anima e corpo nella cultura medievale* 1999, pp. 191-205. The text below is found in footnote 36 on p. 202.

(2) 'Testi con due redazioni attribuite ad un medesimo autore: Il caso del *De animalibus* di Pietro Hispano', in C. Steel, G. Guldentops, P. Beullens, eds, *Aristotle's animals in the Middle Ages and Renaissance*, Mediaevalia Lovanensia series I, Studia 27, Leuven University Press 1999, pp. 212-238. The text below is found in footnote 74 on p. 235.

I have changed Nagel's orthography and introduced a couple of conjectural emendations.

Since the author uses Michael Scot's Arabo-Latin *De animalibus*, a date about the middle of the 13th century is indicated. Further precision could probably be obtained through a careful analysis of the author's quotations of authorities.

Secundo quaeritur, si aliqui duo foderentur in cavernis, utrum proprium idioma loquerentur aut non, aut commune sibi facerent.

Dicendum quod uterque diversam linguam sibi formaret¹ secundum beneplacitum voluntatis.

¹ formaret *scripsi*] formarent Nagel.

Tertio quaeritur, quod si unum haberent¹ idioma, quid esset illud unum, aut hebraicum aut aliud.

Dicendum quod esset commune novum, et non esset lingua <primi>² patris; tamen, si per ordinem naturae †proficeret†³ idioma, tunc esset idioma primi patris, quia sicut natura observat ordinem in aliis, sic in hoc. Sed idioma est a voluntate, non autem ab ordine naturae sicut virtus seminaria et huiusmodi.

Petrus Hispanus(?), *Quaestiones super libro De animalibus.*

There is an edition by F. Navarro Sánchez, *Peter of Spain, Quaestiones super libro 'De Animalibus' Aristotelis*, Ashgate: Farnham 2015. The editor assumes that the author is identical with the Peter who wrote the *Summulae logicales (Tractatus)* and also that he is identical with the later pope John XXI, but provides no reason for the identifications, or, indeed for calling the author Peter of Spain except mentioning that ms **M** "is labelled *Petri Hispani Opera Medica*" (Introduction, p. 32). This is a very weak argument, considering that the commentary on *De animalibus* occurs as the last in the codex after a series of medical works, at least some of which seem to carry an attribution to Peter of Spain.

Identity between the author of this commentary and the Peter of Spain that is the supposed author of the one in a Florence ms quoted immediately before this entry is cautiously assumed by S. Nagel, in her 'Testi con due redazioni attribuite ad un medesimo autore: Il caso del *De animalibus* di Pietro Hispano', in C. Steel, G. Guldentops, P. Beullens, eds, *Aristotle's Animals in the Middle Ages and Renaissance*, Leuven University Press 1999, pp. 212-238. M. de Asúa in his 'Medicine and Philosophy in Peter of Spain's Commentary on *De animalibus* in the same volume, pp. 188-211, claims (p. 188) that only the text from which the extract below comes is by Peter of Spain, and that it was composed in Siena between 1246 and 1249, but provides no documentation of the claim.

Since the author uses Michael Scot's Arabo-Latin *De animalibus*, a date about the middle of the 13th century is indicated. R.-A. Gauthier in 1984 cautiously concluded that the work might well be early (*Sancti Thomae de Aquino Opera*

¹ haberent *scripsi*] haberet Nagel.

² primi] *inseruit* Nagel.

³ proficeret] *obelos addidi. Fortasse proferretur scribendum.*

omnia iussu Leonis XIII P.M. edita 45,1: 331*). Further precision could probably be obtained through a careful analysis of the author's quotations of authorities.

The text below is found on pp. 187-199 of Navarro Sánchez's edition. There are two mss, **M** = Madrid, BN, 1877, and **V** = Vat 6758. Navarro Sánchez generally follows **M**, but she records readings from **V**. I have not had access to the mss, so all my information is derived from her edition, which I have had to emend on several points. Changes affecting the wording are registered in the apparatus, but not changes that just regard the orthography, the punctuation or the lay-out. I only report the **V** readings provided in Navarro Sánchez's apparatus when I have preferred them to **M** readings adopted by her.

Quaestio quarta

<HA V.1.538b28-539b1> IAM NARRAVIMUS DISPOSITIONEM OMNIUM MEMBRORUM ANIMALIUM ET CETERA.

Hic restat quaerere de voce.

IV.1 Et primo utrum vox sit a virtute naturali vel animali.

IV.2 Secundo utrum sermo in homine sit a natura vel ab arte.

IV.3 Tertio utrum omnis vox sit significativa.

IV.4 Quarto utrum omnis vox sit litterata.¹

IV.5 Quinto quare muti naturaliter sunt surdi, et non e contrario; et quare pueri sunt muti et non sunt surdi; et quare accidentaliter citius impeditur auditus quam loquela, et tunc ad privationem loquela non sequitur privatio auditus naturaliter aut accidit e contrario.

Rationes principales quaestionis IV.1

Circa primum sic:

I.1 Dicit Haly quod omnis motus qui fit per lacertos est voluntarius et animalis, sed motus vocis fit per lacertos, ergo vox est a virtute animali.

I.2 Praeterea,¹ dicit Haly quod voluntarium sive id quod est a voluntate, possumus accelerare vel retardare; sed vox est huiusmodi;² ergo vox est a voluntate animali.

¹ litterata *scripsi*] litterativa Navarro Sánchez.

1.3 Praeterea, dicit Boethius in *Divisionibus*³ quod naturale est idem apud omnes; sed vox non est eadem apud omnes; ergo vox non est naturalis, sed a virtute animali.

2. Contra.

2.1 Illud est naturale cuius principia sunt naturalia; sed principia vocis sunt naturalia; ergo vox est a natura.

2.2 Praeterea, dicit Philosophus in secundo *De anima* quod loqui est a natura et recte loqui est ab arte; ergo vox est a natura.

2.3 Praeterea, lingua congruit in duo opera, in gustum et loquelam; sed gustus est a natura, gustabile enim appositum super linguam agit in linguam velit–nolit; ergo similiter loqui est a natura.

Rationes principales quaestionis IV.2

Circa secundum sic:

1.1 Dicit Philosophus in *Littera* quod sermo est in hominibus sicut vox est in aliis animalibus; sed vox in aliis animalibus est a natura, non ab arte; ergo sermo est a natura.

1.2 Praeterea, lingua congruit in duo, sicut dictum est, in gustum et loquelam; sed gustus est a natura; ergo et loquela.

2. Contrarium autem dicit Auctor in *Littera* quod figura vocis non est naturalis nec locutio, sed secundum doctrinam docentium; ergo sermo est ab arte.

[...]

Ad rationes quaestionis IV.1

Ad 2.1 Ad primum dicendum quod natura dicitur multipliciter:

Uno modo dicitur natura ex opposito contra violentum, et sic omne illud quod est a principio intra est naturale, et sic definitur natura in secundo

¹ Praeterea] Propterea Navarro Sánchez hic et sibi constans in sequentibus.

² huiusmodi] huius Navarro Sánchez.

³ Nihil tale in *De divisionibus* dicit Boethius. In secundo vero commentario libri *De interpretatione* pluries his similia dicit.

Physicorum sic:¹ natura est principium motus et status in eo quod est per se, non secundum accidens. Alio modo dicitur natura idem quod anima vegetativa, et hoc modo loquitur Philosophus in libro De anima cum dicit quod omnium natura constantium terminus² est <et> ratio magnitudinis et augmenti, et hoc modo appellatur virtus naturalis illa quae operatur per nutrimentum, et ab hac virtute naturali non causatur vox, sed vox est a virtute vitali et animali —a virtute vitali quantum ad suam materiam, quae est aer qui inspiratur et respiratur in formationem; a virtute animali est quia iste motus fit per lacertos et quia formationem recipit a virtute animali.

Alio modo natura idem est quod consuetudo, unde Hippocrates: consuetudo est altera natura.

Ad 2.3 Ad illud autem quod obicis³ dicendum quod gustus quantum ad <ap>proximationem⁴ obiecti est a virtute animali, sed actio obiecti approximati est a virtute naturali.

Ad 1.3 Ad aliud⁵ dicendum. Quod vox non est eadem apud omnes: verum⁶ est —de voce regulariter formata ab impositione, de alia autem voce non est verum.

Determinatio quaestionis IV.2

3. Ad secundum quaesitum dicendum quod sicut virtus moralis quantum ad aptitudinem et potentiam est a natura, tamen formaliter est ab acquisitione et ab arte, similiter sermo quantum ad sui principium est a natura, tamen formaliter et †distincter† est ab arte. Unde loqui est a natura, sed sic loqui est ab arte, et propter hoc dicit Philosophus quod loqui est a natura, recte autem loqui est ab arte.

Ad 1.-2. Et per hoc patet solutio ad argumenta

[...]

¹ Arist., *Ph.* II.1.192b13-14 + 22-23.

² terminus **V**] cuius *Navarro Sánchez cum M. Laudatur* Arist., *de An.* II.4.416a16-17.

³ obicis **V**] obicit *Navarro Sánchez cum M.*

⁴ approximationem *scripsi*] proximationem *Navarro Sánchez.*

⁵ aliud **V**] illud *Navarro Sánchez cum M.*

⁶ verum *scripsi*] unde *Navarro Sánchez.*

Determinatio quaestionis IV.3

Ad hoc dicendum quod vox aliquando¹ profertur sine aliqua intentione a natura non regulariter operante, et talis vox potest esse non significativa; sed omnis vox prolata cum intentione a natura regulariter operante est significativa. Sed in quibusdam ista vox regulatur² ab imaginativa, ut in quibusdam brutis; in quibusdam ab extimativa, ut in animalibus astutis; in homine autem regulatur ista vox ab intellectu, et quia intellectus pluribus modis potest³ combinare voces quam extimativa vel imaginativa, propter hoc homo potest formare voces quae nihil⁴ significant, et non cetera animalia.

[...]

Rationes principales quaestionis IV.5 desunt. Sequitur determinatio:

Ad aliud dicendum quod gustus fit in lingua per nervos sensibiles, qui oriuntur a prora⁵ cerebri; sed loquela est in lingua per nervos motivos, qui oriuntur a puppi cerebri, et propter hoc⁶ nervi illi qui veniunt ad linguam propter loquelam transeunt per aures. <***>⁷ quia plus requiritur ad loquelam quam ad auditum, cum loquela fiat per nervos motivos, qui sunt activi, auditus autem per nervos sensibiles, qui sunt passivi. Iterum, quia tympanum auditus operatur per siccum, lingua vero per humidum, si⁸ nervi motivi in lingua remolliuntur ab aquae humiditate ita quod auferatur loquela, fortiori ratione tympanum aurium, quia plus possunt pati de humiditate nervi motivi in lingua quam nervi audibiles. Iterum, cum humiditas in istis organis veniat a cerebro, si nervus in lingua per humiditatem remolliatur, fortiori ratione nervi audibiles, quia sunt magis prope cerebrum. Et his de causis muti naturaliter sunt surdi et non convertitur.

¹ aliquando *scripsi*] animalium Navarro Sánchez cum V; om. M.

² regulatur *scripsi*] regulariter Navarro Sánchez. Eodem modo infra.

³ potest combinare V] cambiare potest Navarro Sánchez cum M.

⁴ nihil] *an sanum?*

⁵ prora *scripsi*] proa Navarro Sánchez.

⁶ hoc] cum *add.* Navarro Sánchez cum M.

⁷ lacunam statui.

⁸ si *scripsi*] sed Navarro Sánchez.

Secunda causa est quia quaedam virtus <est>¹ particularis, et haec² ordinat membrum ad membrum in eodem individuo, ut caput ad collum et manus ad brachia; quaedam autem est virtus universalis,³ et haec ordinat membra unius individui ad membra alterius propter generationem, ut sc. matricem propter testiculos. Unde in omni specie, si mas habet testiculos, et femina habet matricem; et remoto uno removetur aliud. Similiter autem est in generatione spirituali, nam sicut mas per testiculos generat sibi simile in matrice, similiter doctor per sermonem generat sibi simile in auditu,⁴ et propter hoc privato sermone privatur auditus; et non convertitur. Quia sermo nobilior⁵ est quam auditus, plus requiritur de tempore ad complementum sermonis quam auditus, et propter hoc in principio pueri non loquuntur sed tantum⁶ audiunt. [...]

Albertus Magnus, *De animalibus* IV.II.2, §96

I reproduce the text established by H. Stadler in vol. I, pp. 400–401, of his *Albertus Magnus, De animalibus libri XXVI*, Aschendorff: Münster i. W. 1916-1920, but I have slightly modified his spelling and punctuation.

Animal vero generans animal sibi simile in utero et quadrupedes habet vocem simplicem illiteratam et non loquitur omnino, locutio enim cum intellectu appropriatur homini soli, et omne quidem loquens habet vocem, sed non convertitur. Et si aliquod genus simiarum simile homini loquitur, hoc est ex imaginatione simplici et non ex intellectu, sicut pygmaeus et forte id quod vocavimus superius maritonmorion, et forte quaedam huiusmodi alia inveniuntur. Illi vero homines qui ex generatione sunt muti patiuntur /401/ hoc quia sunt a generatione surdi: et habent quidem vocem, sed non habent sermonem distinctum et literatum, quia idiomata discere per auditum non potuerunt. Infantes autem pueri firmiter retinere suas non possunt linguas sicut neque cetera membra puerilia, et ideo imperfecte loquuntur, donec iuvenescent et temperetur humor qui

¹ est *addidi*.

² haec] hoc *Navarro Sánchez*.

³ universalis **V**] naturalis *Navarro Sánchez cum M*.

⁴ auditu] *fortasse* audire *scribendum*.

⁵ nobilior est quam auditus **V**] nobile est plus quam auditus *Navarro Sánchez cum M*.

⁶ tantum *scripsi*] tamen *Navarro Sánchez*.

mollificat linguas eorum. Quidam etiam puerorum non vident lingua nisi post longum tempus, et tunc convalescunt. Quidam autem perpetuo manent trauli et quidam blaesi, et alii sunt alias linguae habentes occasiones propter diversa linguae impedimenta, quorum superius dedimus rationem.

Albertus Magnus, *Quaestiones super De animalibus*

Quaestiones super De animalibus IV, qu. 6. Edition by E. Filthaut in *Opera omnia* (“Editio Coloniensis”), vol. 12, Münster: Aschendorf 1955, pp. 141-142. I have added the numbering of the arguments and slightly changed the punctuation.

Ulterius quaeritur utrum pisces habeant auditum.

I. Et videtur quod non.

I.1 [...]

I.2 Praeterea, omnes muti sunt surdi, ut dicitur in *Littera*; sed pisces sunt muti, ergo surdi.

[...]

Ad I.2 Ad secundam rationem dicendum quod non omnes muti sunt surdi, sed magis e contrario. Diversitates enim sermonis nos acquirimus per doctrinam. Unde homo a nativitate surdus in nullo idiomate potest instrui, ideo nullum idioma regulariter potest loqui; sed nihil prohibet aliquod in nervis linguae impedimentum habere et nervos auditus bene dispositos. Unde ad Philosophum dicendum est quod non intelligit quod omnes muti sunt surdi, sed ipse intelligit quod illi qui sunt muti quia surdi non habent locutionem etc.

4. Commentaries on *Metaphysics*

Anonymus Lipsiensis, *Quaestiones Metaphysicae*

The text has been edited in 2009 by G. Fioravanti in *Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi* vol. 14, where the author is described as “Anonymus Boethio Daco usus”, because he can be shown to have used Boethius of Dacia’s lost *Quaestiones super Metaphysicam*, although it is unclear how much he owes

to Boethius. Some of the views defended by the author are definitely not Boethius'. In his introduction to the edition Fioravanti argues for a date in the early 1270s, but the matter can hardly be considered settled.

Only one ms of the text is known, viz. L = Leipzig, UB, 1386. I have adjusted the way the sections are numbered to fit the system used elsewhere in this collection of texts. Similarly, I have slightly changed Fioravanti's punctuation.

Quaestio IV.11

Utrum significare inest nominibus naturaliter vel a voluntate

Quaeritur utrum significare inest nominibus naturaliter vel a voluntate.

1. Et videtur quod non significant naturaliter:

1.1 Quia dicitur libro Perihermeneias¹ quod nomina significant ad placitum; sed quod fit a voluntate non fit a natura, quia agens per voluntatem et secundum naturam opponuntur.

1.2 Item, illud quod est naturale est idem apud omnes, quia natura non assuescit in contrarium; sed significare² non est idem apud omnes; sic enim Graecus intelligeret Latinum, quod est falsum; ergo etc.

2.1 Contrarium dicit in Politicis³ quod homo est animal civile natura et communicativum; sed communicatio omnis, secundum Aristotelem, est per sermonem; ergo sermo inest homini naturaliter, et cum nomina sint principia sermonis, ergo etc.

2.2 Item, alia animalia ab hominibus habent voces significativas naturaliter, ergo multo magis homo. Et si non, quaero causam huius, quia quanto aliqua substantia nobilior est a natura tanto magis natura debet⁴ reddere talia quae sunt ei necessaria quoad necessitatem; sed homo est animal nobilissimum et maxime indiget sermone; ergo natura dedit ei illum; ergo etc.

¹ Cf. Arist., *Int.* 2.16a19-20.

² significare] significatione L.

³ Cf. Arist., *Pol.* I.2.1253a7-10.

⁴ debet] dicitur L.

3. Dicendum quod nomini significare est naturale, sic tamen significare est ad placitum, et hoc dicit Commentator¹ quod ex hoc contingit quia graecus audiens latinum vociferantem bene percipit quod vox eius aliquid significat, quid tamen determinate significet ignorat sive non percipit, quia primum est naturale, secundum vero est ad placitum. Invenitur enim duplex ius secundum Commentatorem,² ius positivum et naturale, et positivum ortum habet ex naturali. Ius enim naturale est ut pravus puniatur, tamen utrum sic puniatur –vel poena pecuniaria vel alia–, hoc est ius positivum, scilicet ab hominibus impositum. Similiter sacrificare Deo est ius naturale, tamen sic sacrificare cum visceribus animalium est positivum ab hominibus. Similiter genus in rerum natura non potest esse praeter essentias specierum de quibus praedicatur, tamen potest intelligi non intelligendo suas species. Similiter, licet naturale sit nomini quod significet, tamen ut sic significet est a voluntate. Et hoc intellexit in secundo De anima³ cum dixit quod vox est percussio aeris [aut] cum imaginatione significandi, quia nullum animal vociferatur nisi ut significet conceptum aliquem vel aestimationem; ergo etc. Unde intelligendum quod natura quibusdam aliis animalibus ab homine dedit vocem naturaliter significantem, homini tamen dedit nobilium et melius omni voce significantem⁴ naturaliter, quod est intellectus⁵ quo potest imponere nomina ad significandum, ex quo etiam potest addiscere omnem scientiam et invenire aliam. Item, natura, etsi dedit animalibus aliis arma defensionis, tamen homini non, tamen dedit ei manus quae sunt organa organorum, quibus <potest> formare quodlibet genus armorum.

Ad 1.1 Ex quo patet ad rationem, quia nomina sic significant ad placitum, tamen simpliciter significant a natura.

Ad 1.2 Eodem modo ad secundam rationem.

¹ *Locus non inventus.*

² Averroes, *EN V.7.*

³ *De anima* II.8.427b27-33.

⁴ significantem] significare **L.**

⁵ intellectus] intellectum **L.**

Sigerus de Brabantia

Quaestiones super Metaphysicam versionis M

Siger's questions on the *Metaphysics* presumably date from about 1275. I print the text of qu. IV.15 from Dunphy's edition in *Philosophes Médiévaux* 24, Louvain-la-neuve 1981, with insignificant changes in the punctuation and the addition of paragraph numbers. The same question, with no philosophically important variants, occurs as IV.17 in the Cambridge version of Siger's commentary edited by Maurer in *Philosophes Médiévaux* 25, 1983.

Quaestio IV.15

Utrum quid significet nomen possit esse notum per rationem

1. De tertio arguitur quod quid significat nomen non possit haberi per rationem, quia principia non sunt nota per rationem; sed quid significat nomen est principium, ut dicitur principio Posteriorum;¹ quare etc.

2. Contra: per se nota et non per rationem cognoscuntur per rationes terminorum; sed aliquis potest cognoscere rationem alicuius vocis, ut huius 'homo', et quid sit significare talem rem quae homo est, et tamen non cognoscet quod haec vox significet talem rem; quare quid significat nomen universaliter non est per se notum.

3. Dicendum quod non est de per se notis quid significet nomen, sed fit notum per aliud; non per doctrinam, ut iam dictum est, sed per inventionem, post quaedam alia intellecta. Quod enim nomen hanc rem significet per voluntatem est. Quomodo igitur isti nescienti quid significat nomen universaliter <patebit> quod hoc nomen hanc rem significet? Dicendum quod eo modo quo fit ei notum quod homo velit talem rem significare; hoc autem fit ei notum per signa exteriora docentis respectu talis rei, et per gestus: sicut si quis panem nominet et rem talem ostendat per signa corporis et vocem proferat, alius vocem audiens et signa corporis videns, statim ex se intelliget quod per talem vocem, talem rem voluit significare. Et isto modo duo pueri omne idioma ignorantes idioma sibi commune formare possent.

¹ Arist., *APo.* I.1.71a12-13.

Ad 1. Ad rationem dicendum quod duo sunt modi acceptionis scientiae: unus per doctrinam alius per inventionem; et prima acceptio scientiae non est per doctrinam sed per inventionem, et ideo non oportet quod omne principium doctrinae sit primum principium acceptionis scientiae. Et ideo, licet quid significet nomen sit primum principium doctrinae, non tamen primum principium scientiae, et ideo non est per se notum.

5. Commentaries on Sophistici Elenchi

Incertus C, Quaestiones super Sophisticos Elenchos

In *Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi VII* (1977) I edited two partly identical series of questions by “Incerti auctores” on Aristotle’s *Sophistical Refutations*. I then believed that the version found in ms C (= Cordoba, Biblioteca del Cabildo 52, ff. 65-80v) was the younger of the two, but have since been convinced that it is the older, as first pointed out by R.-A. Gauthier in vol. I*,1 (1989), pp. 78*-79 of the Leonine edition of Thomas Aquinas. The C commentary comprises a proem and 52 questions, numbered “801, 802” etc. in the edition. Incertus C seems to have been active in Paris in the early 1270s. Qu. 810, which is republished here, is only found in C. I reproduce my 1977 edition with insignificant changes to the orthography and punctuation, a new way of numbering the sections, two new references in the *apparatus fontium* and one substantial emendation at the very end of the question.

Quaestio 810, Utrum sit nobis aliquod idioma naturale

Consequenter quaeritur circa quaedam in littera. Dicit enim Aristoteles¹ quod in disputatione non ferimus res nobiscum, sed nominibus notis utimur pro rebus. Et circa hoc duo quaeruntur: primo utrum nomina nobis sint nota secundum naturam, et hoc est quaerere utrum sit nobis aliquod idioma naturale.

I. Et quod sic videtur:

¹ Arist., *SE* 1.165a6-8.

1.1 Quia per Aristotelem in primo Politicae suae¹ solus homo est animal civile et communicabile. Natura autem non deficit in necessariis, ut patet ex tertio de Anima.² Communicatio autem quae in hominibus reperitur fit per sermonem. Si igitur communicare inest hominibus per naturam, oportet quod natura hominibus dederit sermonem aliquem per quem possint ad invicem communicare, nisi ipsa in necessariis deficeret. Quare et cetera.

1.2 Item, cuiuslibet virtutis naturalis est [in] aliquod instrumentum naturale, nisi deficiat natura in necessariis, ut prius. Virtus autem vocativa sive interpretativa est virtus naturalis, quia naturaliter exprimimus per eam animi conceptum, ergo erit eius aliquod instrumentum naturale. Eius autem instrumentum est oratio, cum per orationem exprimimus conceptum mentis. Quare oratio est instrumentum. Quod autem naturale est, ita quod consequitur naturam aliquam, inest omnibus participantibus naturam illam. Quare aliquod est idioma quod naturaliter inest omnibus hominibus.

1.3 Item, sermones nostri aut significant naturaliter aut significant ad placitum. Si naturaliter, habeo propositum, quod hominibus est aliquod idioma naturale; si ad placitum, ergo cum duo principia agentia in genere entium reperiuntur, scilicet natura et voluntas, ut patet ex tertio Physicorum,³ natura autem non valet ad opposita, voluntas tamen ad opposita valet, ut patet ex secundo Peri hermeneias⁴ —si igitur voces ad placitum significarent, possent id quod prius non significabant postea significare, et tunc voces caderent a suis significatis, quod est impossibile.

2. Oppositum arguitur sic: illud quod significat ad placitum et ex impositione nostra, non significat naturaliter. Sed omnes voces significant ad placitum ex impositione nostra per Aristotelem libro Peri hermeneias,⁵ nam “oratio est vox significativa ad placitum”. Similiter nomen et verbum, et sic de aliis, quare et cetera.

¹ Arist., *Pol.* I.2.1253a2-3.

² Arist., *de An.* III.9.432b21-22.

³ Cf. Arist., *Ph.* II.1.

⁴ Arist., *Int.* 13.22b36-23a6.

⁵ Arist., *Int.* 4.16b26.

3. Ad hoc dicendum quod non est hominibus aliquod idioma naturale, sed omnia sunt ad placitum et ex impositione. Nam cui¹ est aliquod naturale, ipsum ex natura sua declinatur ad illud et actu est sub illo nisi prohibeatur. Nam grave existens extra locum suum naturalem, nisi ab aliquo extrinseco prohibeatur, ex natura sua movetur ad ipsum. Non autem est aliquod idioma ad quod homo ex natura sua inclinatur. Nam si homo naturae suae diverteretur,² ita quod nullum idioma umquam³ audivisset, indifferenter se haberet ad quodlibet idioma, sicut se haberet ad gallicum et latinum qui nullum latinum vel gallicum audivisset. Nam homo est agens per cognitionem, nec movetur ad aliquod agendum nisi secundum quod movet virtus cognoscitiva in eo existens, scilicet appetitus et voluntas; et istae autem virtutes non movent nisi prius motae ab appetibili exteriori. Non igitur posset homo moveri ad fortitudinem alicuius idiomatis determinati nisi prius eius cognitionem habuisset, et manifestum est quod qui vocem numquam audivit, numquam alicuius vocis cognitionem habere potuit, cum virtus cognoscitiva per se ipsius vocis sit virtus auditiva. Sic igitur patet quod qui vocem aliquam non audivit numquam aliquod idioma determinatum proferre potuit, et huic videtur consonare Aristoteles versus principium libri de Sensu et sensato:⁴ ibi enim innuit quod surdi a nativitate naturaliter sunt muti, quia deficiente sensu necesse est deficere cognitionem⁵ eorum quae sunt secundum sensum illum, et ideo a nativitate cognitionem vocis surdus non potest habere, quare numquam movebitur ad fortitudinem alicuius vocis, quia non movetur ad aliquod nisi per cognitionem. Ex quo manifestum est quod hominibus non est aliquod idioma naturaliter significans, quoniam si sic, tunc homo naturae suae diversus naturaliter vociferavisset, cuius oppositum declaratum <est>.

Ad 1.1 Ad primam rationem intelligendum est secundum Aristotelem in Politicis suis⁶ quod sicut natura aliquibus brutis dedit vitam, ita et ea quae necessaria sunt ad conservationem vitae, ut pelles duras et pilosas ad

¹ cui] quod C.

² diverteretur] dimitteretur C.

³ umquam] numquam C.

⁴ Arist., *Sens.* 1.437a16-17.

⁵ cognitionem eorum] *spatium vacuum 7 litterarum capax + cum ergo sensuum C.*

⁶ Cf. Arist., *Pol.* I.2.1253a9-10 (*ubi tamen frustra pelles, cornua et pedes duros animalium quaeres*).

tegendum et ad defendendum ab imbribus et caumatibus, cornua¹ etiam quibus et pedes duros ad procedendum. Homini autem dedit intellectum et organa, cuiusmodi² sunt manus, quae dicuntur organum organorum in tertio de Anima,³ ut homo ad placitum singula sibi praeparet.

Cum igitur arguitur quod homo est animal communicabile natura, et communicabile per sermonem, concedatur. Sed non est necesse quod natura homini dederit sermonem aliquem per quem fiet communicatio, nec propter hoc deficiet in necessariis, nam dedit omnibus hominibus intellectum per quem sibi sermonem ad placitum praepararent.

Ad 1.2 Ad secundam rationem respondet commentator Ammonius super librum Peri hermeneias †recitans eam auctoritatem Platonis† in capitulo de oratione,⁴ ubi dicit Aristoteles⁵ quod “oratio est vox significativa ad placitum, non sicut instrumentum”, et respondet ad eam interimendo minorem propositionem quantum ad alteram partem eius, scilicet quod oratio non sit instrumentum virtutis⁶ interpretativae, sed eius instrumentum sunt lingua, palatum, dentes, labia, quae homini insunt a natura; oratio autem est huius virtutis effectus mediantibus instrumentis illis.

Ad 1.3 Ad tertium dicendum quod voces omnes significant ad placitum, et hoc ante impositionem, ita quod <qui> vocem⁷ istam ‘homo’ vel ‘asinus’ imposuit ad significandum, posset eam ad placitum suum cuiusque rei imposuisse. Postquam autem iam imposita est uni, illud in ipsa est tamquam natura, et ideo vult⁸ Petrus Heliae quod impositio in dictionibus⁹ est tamquam natura.

¹ cornua] cornu()to C.

² cuiusmodi] cuiusdam C.

³ Arist., *de An.* III.8.432a1-2.

⁴ Ammonius, *Int.* CAG IV.5: 62-64, CLCAG II: 119-123.

⁵ Arist., *Int.* 4.16b26-17a2.

⁶ virtutis] veritatis C.

⁷ vocem istam] vox ista C.

⁸ vult Petrus Heliae] utat per hoc C. Cf. Petrus Helias, *Summa super Priscianum* 1045.83-84 Reilly: “Natura ergo dictionis dicitur esse significatio.”

⁹ dictionibus] orationibus C & editio anni 1977.

6. Commentaries on Priscian Minor

Boethius de Dacia, Modi significandi

Boethius' *Quaestiones super Priscianum maiorem*, commonly known as *Modi significandi*, was composed some time in the 1270s. I reproduce Jan Pinborg's edition in *Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi IV*, Copenhagen 1969, pp. 60-62, but I have changed the way the parts of the question are numbered and also slightly altered the punctuation.

Quaestio 16. Utrum grammatica sit naturaliter ab homine habita

Consequenter quaeritur utrum grammatica sit naturaliter ab homine habita.

1. Et videtur quod non.

1.1 Quia de quibus indigemus arte, illa non habemus per naturam. Sed de modo exprimendi mentis conceptum intentum indigemus arte grammatica. Ergo non habetur ab homine per naturam.

1.2 Praeterea: Quod a natura est, apud omnes idem est et eodem modo. Sed grammatica non est eadem nec eodem modo apud omnes. Ergo non est a nobis naturaliter habita.

2. Contrarium videtur:

2.1 Sicut natura non abundat in superfluis, sic non deficit in necessariis, ut dicit Aristoteles III. De anima.¹ Cum igitur necessarium est homini exprimere alteri conceptum intentum — est enim homo naturaliter animal civile, ut dicit Philosophus in Politica sua² — ergo homo naturaliter habet modum exprimendi conceptum intentum per sermonem congruum; ergo et grammaticam.

2.2 Praeterea: Videmus quod alia animalia naturaliter suos affectus et conceptiones exprimunt individuus suae speciei, et constat quod congrue, quia omnis inclinatio naturae est ad finem rectum et optimum nisi

¹ Arist., *de An.* III.9.432b21-22.

² Arist., *Pol.* I. 2.1253a2-3.

impediatur. Ergo similiter species humana naturaliter habet modum exprimendi conceptum intentum per sermonem congruum.

3. Dicendum ad hoc quod si homines aliqui in deserto nutrentur, ita quod numquam aliorum hominum loquelam audirent nec aliquam instructionem de modo loquendi acciperent, ipsi suos affectus naturaliter sibi mutuo exprimerent et eodem modo. Locutio enim est una de operibus naturalibus, cuius signum est, quod instrumentum per quod fit locutio natura in nobis ordinavit. Et ideo sicut naturaliter habet homo alias operationes naturales, sic et locutionem vel grammaticam per quam potest homo exprimere conceptum intentum. Vide tamen quod licet latinus non intelligit grammaticam graeci nec e converso, hoc est quod isti sunt modi accidentales grammaticae per doctrinam habiti et non per naturam.

Ad 1. Ad rationes in contrarium dicendum.

Ad 1.1 Ad primam, quod de modo exprimendi conceptum mentis non indigemus arte nisi in differentiis accidentalibus grammaticae, sicut est graeca vel latina. Tollatur ergo omnis differentia accidentalis grammaticae, unus esset modus loquendi omnium hominum, in quo non indigemus arte, sicut nec in aliis operibus naturae. Si autem tu quaeras, unde est diversitas modorum loquendi apud diversos homines et distinctio idiomatum, cum naturaliter debeat esse idem apud omnes, hoc dictum est in Quaestionibus nostris super librum De animalibus.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod grammatica non est eadem apud omnes, hoc est propter differentias accidentales, eius tamen modus loquendi per naturam debitus speciei humanae non distinguitur apud diversos, sicut nec aliae operationes naturales.

Anonymus, *Commentarium in Priscianum Minorem*

“Grammatica dicitur”

P= Ms Paris, BnF, lat. 7563. The commentary is number A70 in Jan Pinborg’s list of modistic texts, and is there assigned a date between 1270 and

1280.¹ A preliminary edition was included in Sekizawa 2010. I have redone the edition, consulting the manuscript. When not otherwise indicated, emendations are mine.

Utrum sermo insit nobis a natura

P 2rB Quaeritur circa hanc lectionem, [quod] si aliquis fuisset nutritus in fovea vel in nemore et non audivisset aliquem loqui, utrum talis loqueretur aliquod idioma determinatum. Hoc est quaerere utrum sermo insit nobis a natura, vel non.

1. Et videtur quod sic:

1.1 Nam dicit Philosophus in secundo Politicorum quod homo est animal sociale per naturam;² ergo illud per quod homo est sociale debet esse a natura. Ex hoc arguitur sic: quandocumque inest aliquid a natura, illud quod inducit³ illud debet esse a natura; sed, ut dictum est, homo est <animal> sociale per naturam, ergo illud per quod est sociale debet esse a natura; sed homo est animal sociale per [[naturam]] sermonem; ergo sermo inest homini per naturam.

1.2 Praeterea, virtutis naturalis instrumentum debet esse naturale; sed [instrumentum eius] virtus interpretativa, id est expositiva,⁴ est naturalis; ergo instrumentum debet esse naturale. Sed instrumentum eius est sermo; ergo sermo inest nobis a natura.

2. In oppositum arguitur sic:

2.1 Nam illa quae sunt in anima sunt eadem apud omnes ut habemus primo Perihermenias; ergo, [[omnes non sunt a natura]], a destructione consequentis, quae non sunt eadem apud omnes, non sunt a natura; sermo

¹ J. Pinborg, *Die Entwicklung der Sprachtheorie im Mittelalter*, Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters 42.2, Aschendorff: Münster 1967, p. 321.

² Cf. Arist., *Pol.* I.2.1253a2-3, trl. *Moerbekiana*: “homo natura civile animal est”, necnon Eustratius, *Comm. EN*, ex trl. *Roberti Grosseteste* 9.29-30: “homo secundum quod homo est, animal existens natura communicativum et sociale”; 63.14: “Politicum enim animal natura est homo et sociale et communicativum”.

³ inducit] aducit vel conducit **P**.

⁴ expositiva] *potius* expositio **P**.

non est idem apud omnes, nam alio modo loquuntur Graeci et alio modo Latini, quare videtur quod non insit nobis a natura.

2.2 Item in illis quae sunt a natura non indigemus arte; sed in sermone arte indigemus; quare videtur quod sermo non insit nobis a natura.

3. Ad istam quaestionem dicendum quod si esset aliquis nutritus in fovea vel in nemore et non audivisset aliquem loqui, bene loqueretur, sed non aliquod idioma determinatum, sed loqueretur unum verbum de Anglico, aliud de Gallico, sed nesciret /2vA/ se loqui de illo vel de illo. Et sic bene loqueretur, sed non aliquod idioma determinatum.

1. Ad argumenta¹ in oppositum dicendum.

Ad 1.1 Ad primum, cum dicis “homo est animal sociale per naturam”, concedo. Et tu dicis quod homo est animal sociale per sermonem, dico quod non, sed per intellectum, unde² ibidem, id est in secundo Politicorum, dicitur:³ natura sagacissima sagacitate cuius⁴ non est finis dedit unicuique quod est necessarium. Dedit enim bovi corium crassum et pilosum ad custodiendum ipsum a frigore, et cornua ad custodiendum ab inimicis et defendendum. Quibusdam autem dedit soleas duras, ut equis; homini autem dedit intellectu<m>⁵ et ratione<m>, <et per haec>⁶ habet homo quod sit animal sociale.

Ad 1.2 Ad aliud, cum tu dicis “virtutis naturalis instrumentum debet esse naturale, sed virtus interpretativa est naturalis etc.”, concedatur: “ergo instrumentum debet esse naturale”. “Sed instrumentum eius”, dicis tu, “est sermo”: dico quod non, sed labia, dentes, guttur et pulmo et similia dicuntur instrumenta ipsius virtutis interpretativae, id est expositivae, et sermo est quidam effectus resultans ex ipsis.

¹ argumenta] argumentum P.

² unde] *vel potius* bene P.

³ Cf. Arist., *Pol.* I.2.1253a9sq. *ex translatione imperfecta Guillelmi de Moerbeka*: “Nichil enim, ut aimus, in vanum natura facit; rationem autem solus habet homo animalium; vox quidem igitur tristabilis et delectabilis est signum, propter quod et aliis existit animalibus: usque ad hoc enim natura eorum pervenit, ut habeant sensum tristabilis et delectabilis et hec significant invicem; sermo autem ad manifestandum iam expediens et nocivum, quare et iustum et iniustum.”

⁴ cuius] *quar* P.

⁵ intellectu<m> et ratione<m>] *emendavit Sekizawa*.

⁶ <et per haec>] <per hoc> *Sekizawa*.

Aliter solvitur quod si accipiatur virtus interpretativa pro virtute intellectiva, ergo non est naturalis, immo est bene supra naturalem, nam intellectus est supra naturam.

Et sic patet solutio ad argumenta.

Anonymus, *Commentarium in Priscianum minorem*

“Innata est nobis”

“Innata est nobis” (named after its incipit) is a modistic commentary on Priscian Minor from the late 13th century. The full text is conserved only in ms **D** = Oxford, Bodleian Library, Digby 55, ff. 131-151 (English, late 14th c., described in R.M. Thomson, *Catalogue of Medieval Manuscripts of Latin Commentaries on Aristotle in British Libraries. Volume I: Oxford*, Brepols: Turnhout 2011, pp. 125-129). There is an incomplete copy in Oxford, Merton College 296 (not used). The commentary is number A71 in Jan Pinborg’s list of modistic texts.¹ A first edition of the question below appeared in Sekazawi 2010: 353-364, with French translation and commentary. I have recollated the text and tacitly corrected a few misreadings.

Quaestio 6

Utrum grammatica sit per naturam ab homine habita.

/D 131vB/ Consequenter quaeritur utrum grammatica sit per naturam ab homine habita.

I. Et quod sic videtur:

I.I Per Aristotelem in secundo Politicorum² homo est animal communicabile et sociale; non communicant autem homines \nisi/ mutuo exprimendo sibi conceptus mentis per sermonem; homines igitur conceptus /132rA/ suos naturaliter sibi exprimunt. Si igitur natura non deficit in

¹ J. Pinborg, *Die Entwicklung der Sprachtheorie im Mittelalter*, Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters 42.2, Aschendorff: Münster 1967, p. 321.

² *Immo in primo. Videsis Arist., Pol. I.2.1253a2-3 + 27-29.*

necessariis, hominibus inest a natura modus exprimendi mentis conceptum per¹ sermonem; <hoc> autem est quod docet grammatica; quare etc.

1.2 Item, cuiuslibet virtutis naturalis est aliquod instrumentum naturale; virtus autem interpretativa seu communicativa² virtus naturalis est, ergo eius erit aliquod instrumentum naturale; eius autem instrumentum est sermo significativus, quia per sermonem significativum exprimimus mentis conceptum. Sermo igitur significativus inest nobis a natura; hoc autem <est>³ quod docet grammatica; quare etc.

2. Oppositum arguitur:

2.1 Quae sunt a natura sunt eadem apud omnes; sermo autem significativus vel modus exprimendi etc., quae docet grammatica, non sunt idem apud omnes, sed diversa apud nos et apud graecos; quare etc.

2.2 Item in hiis quae insunt a natura non indigemus arte; sed in modo exprimendi mentis conceptus per sermonem indigemus arte, sc. grammatica; ergo etc.

3. Intelligendum ad hoc quod grammatica est habitus et cognitio quaedam intellectualis sermonis significativi et omnium quae ei attribuuntur. Differt autem res ipsa et rei cognitio, et ideo differt quaerere utrum grammatica insit nobis a natura et utrum sermo significativus insit nobis a natura.

Primo autem modo quaerendo dicendum est quod non. Nulla enim cognitio intellectualis penitus nobis innata est. Est enim intellectus noster possibilis sicut tabula nuda, et nihil est in actu eorum quae sunt ante addiscere vel invenire ut apparet ex tertio De anima.⁴

Quaerendo autem secundo modo, sc. utrum sermo significativus insit nobis a natura, aliqui dicunt quod aliquis unus sermo determinatus omnibus hominibus naturalis est. <Per>⁵ consequens, si ponerentur aliqui ho-

¹ per sermonem; <hoc> *scripsi*] <per sermonem>. ‘Per sermonem’ *Sekizawa*.

² communicativa] vo()va **D**; *possis etiam* vo(ciferati)va, *sed minus bene ad sententiam quadrat*; voluntativa *Sekizawa*.

³ est] *inserendum statuit Sekizawa*.

⁴ Arist., *de An.* III.4.429b30-430a2.

⁵ per] *inseruit Sekizawa*.

mines in deserto et numquam aliquod idioma audirent, mutuo sibi naturaliter [sibi]¹ exprimerent.

Sed hoc non videtur. Homo enim est agens per cognitionem, nec movetur nisi per appetitum et voluntatem. Voluntas autem et appetitus non movent nisi prius mota ab appetibili extra. Homo igitur non movetur ad formationem alicuius vocis nisi prius per cognitionem moveatur a voce illa. Qui autem vocem aliquam numquam audivit, nullius vocis cognitionem habere poterit, quia vox per se obiectum auditus est. Qui igitur vocem aliquam² numquam audivit, numquam vocem aliquam determinatam proferre potuit. Et ideo, libro De sensu et sensato innuit Aristoteles³ quod surdi a nativitate de necessitate sunt muti.

Propter quod videtur dicendum secundum Commentatorem super secundum Ethicorum⁴ in translatione Hermanni, quod quaecumque sunt positiva ex [[genere]] \specie/, sunt naturalia ex [[specie]] \genere/, ut cum sacrificare duas oves vel furem puniri poena suspensionis ius positivum sit, sacrificare tamen in genere et furem puniri in genere ius naturale est. Similiter dicendum quod sermo significativus in genere nobis naturalis est, et ideo secundo De anima dicitur quod lingua congruit in duo opera naturae, in gustum et loquelam;⁵ sermo tamen significativus in specie ut hic vel ille determinatus non inest nobis a natura, sed ab impositione nostra.

Ad I. Ad duas primas rationes sicut intenderunt probare quod grammatica insit nobis a natura, manifestum est quod non concludunt. Non enim si res aliqua naturalis est, propter hoc illius rei cognitio naturalis erit. Quamvis igitur sermo significativus nobis esset naturalis, non propter hoc et grammatica. Si autem intendant rationes illae probare quod sermo

¹ sibi] *del. Sekizawa.*

² aliquam] aliquem **D.**

³ Arist., *Sens.* 1.437a15-17.

⁴ Averroes, *EN V.7.* Cf. Simon de Faverisham, *Quaestiones veteres super libro Elenchorum* qu. 11, p. 57: "Sicut vult Averroes super V Ethicorum, illa quae sunt iusta naturaliter fiunt iusta positive per determinationem ad materiam contrahentem, puta sacrificare diis est iustum naturale, sed sacrificare diis ovem vel aliquid tale est iustum positivum; similiter punire latronem naturale est, sed punire ipsum isto genere punitionis vel illo positivum est." *Exemplum de duabus ovibus sacrificandis ex Arist. EN V.10.1134b22.*

⁵ Arist., *de An.* II.8.420b14-18.

significativus simpliciter et in genere nobis sit naturalis, concedentur. Si autem probent de aliquo uno sermone determinato, non concludunt.

Ad 1.1 Ad primam enim dicendum: quamvis homo sit animal communicabile natura, non tamen natura dedit ei aliquem sermonem significativum determinatum, nec propter hoc deficit in necessariis. Cum enim animalibus brutis natura dedit multa necessaria ad vitam, ut pelles duras et pilosas loco vestium, cornua loco armorum /132rB/ et alia huiusmodi, homini cum nihil horum inest a natura, sed loco omnium natura dedit intellectum per quem sibi singula ad placitum praeparet. Et sic de sermone significativo dicendum est.

Ad 1.2 Ad secundum dicendum quod virtutes interpretativae sunt instrumenta naturalia, ut pulmo, guttur, dentes, palatum et labia; sermo autem significativus est effectus huius virtutis per instrumenta illa.

Ad 2. Rationes autem in oppositum bene concludunt quod non est aliquis unus sermo determinatus nobis naturalis, quod concessum est.